

สนทนาธรรม:

ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

สนทนาธรรม:
ชีวิต จริยธรรม
กับ
การวิจัยทางการแพทย์

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

โครงการชีวจริยธรรมกับการวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่

มูลนิธิสภาวิจัยแห่งชาติ

ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ

สนทนาธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

สนทนาธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

จัดพิมพ์:

โครงการชีวจริยธรรมกับการวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่
มูลนิธิสธารณสุขแห่งชาติ - ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ

๑๑๖๘ ซ.พหลโยธิน ๒๒ ถ.พหลโยธิน แขวงลาดยาว

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๑๑-๕๘๕๕ โทรสาร ๐-๒๕๓๙-๒๑๒๒

e-mail: thainhf@thainhf.org

<http://www.thainhf.org>

© สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

พิมพ์ครั้งแรก มกราคม ๒๕๔๘

๑ ๓ ๕ ๗ ๙ ๑๐ ๘ ๖ ๔ ๒

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์.- กรุงเทพฯ:

มูลนิธิสธารณสุขแห่งชาติ, ๒๕๔๘.

๕๖ หน้า.

๑. ชีวิต- -แง่ศาสนา- -พุทธศาสนา. ๒. การแพทย์- -แง่ศีลธรรมจรรยา.

I. ชื่อเรื่อง.

๒๕๔.๓๕๖๙๑

ISBN 974-92731-8-4

ออกแบบ: Desire CRM

พิมพ์: บริษัท ดีไซน์ จำกัด

สนทนาธรรม:
ชีวิต จริยธรรม
กับการวิจัยทางการแพทย์
วันจันทร์ที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๔๗

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

เกริ่นนำความเป็นมา:

ชีวจริยธรรมต่างจากคำว่าจริยธรรมทางการแพทย์ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างจะรู้จักกันดีว่าเกี่ยวกับเรื่องว่าหมอควรจะทำตัวอย่างไร

จริยธรรม หรือ Morality จริงๆ ก็คงไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่ในช่วงประมาณ ผมเข้าใจว่าสัก ๑๐ ปีมานี้ เป็นเรื่องเป็นราวใหญ่โตขึ้นมา เพราะว่า ทางวิทยาศาสตร์ไปมีการค้นพบเรื่องรหัสพันธุกรรมของมนุษย์ ก็ทำให้นักวิทยาศาสตร์เองเกิดความสนใจและกังวลไปพร้อมกัน ว่าความรู้ใหม่ในเรื่องพันธุกรรมของมนุษย์จะทำให้สังคมเปลี่ยนไปอย่างไร อเมริกาและอังกฤษ จึงตกลงร่วมมือกันที่จะถอดรหัสพันธุกรรมมนุษย์ และตกลงเพิ่มเติมอีกว่าจะนำเอางบประมาณอีกจำนวนหนึ่งมาส่งเสริมให้เกิดความรู้ใหม่ เกี่ยวกับเรื่องชีวจริยธรรมควบคู่ไปกับความรู้ด้านพันธุกรรม

คำว่า “ชีวจริยธรรม” ถูกกำหนดอย่างไร เนื่องจากมีวิธีคิดที่หลากหลาย แต่ส่วนใหญ่ก็คืออยากจะให้นักวิทยาศาสตร์ และสังคม ได้เข้าใจถึงความเกี่ยวพันระหว่างความก้าวหน้าของความรู้ทางด้านนี้

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

กับทางด้านสังคม ด้านหนึ่งก็เพื่อเป็นการหาแนวให้นักวิทยาศาสตร์สามารถทาวิจัยเรื่องพันธุกรรมแล้วไม่ไปทำให้สังคมเดือดร้อนจนเกินไปนัก ส่วนอีกด้านหนึ่งก็คือทำให้ชาวบ้านเข้าใจเรื่องนี้ว่า ถ้าเกิดมีความรู้ใหม่จะนำไปสู่ประโยชน์อย่างไรบ้าง

การพัฒนาความรู้ใหม่ๆ กับการสร้างความเข้าใจแก่สังคม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน และขณะนี้มีความเคลื่อนไหวเพื่อทำงานเช่นนี้อยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อย ในระดับนานาชาติก็กำลังพยายามจะหาทางอยู่ว่าสามารถมองเรื่องพวกนี้ได้อย่างไร เนื่องจากเรื่องพันธุกรรมเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับเรื่องชีวิต

หากจะมองให้เจาะจงเกี่ยวข้องกับประเด็นศาสนา ความรู้ทางพันธุกรรมจะนำไปสู่ความสามารถในการเลือกของมนุษย์ เช่น เลือกว่าลูกที่เกิดมาหน้าตาจะเป็นอย่างไรหรือจะมีลักษณะอย่างไรก็ได้ แต่ตัวอย่างนี้เป็นเพียงตัวอย่างเดียวที่นำมาสู่คำถามว่า เราควรทำหรือไม่ควรทำในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอย่างไร เพราะว่าด้านหนึ่งมนุษย์เองก็อยากได้มนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ อีกด้านหนึ่งจากการเลือกก็จะมีลักษณะในการคล้ายๆ ฆ่าชีวิตที่ไม่สมบูรณ์แบบไปในตัว เพราะการเลือกจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการผสมระหว่างเชื้อตัวผู้กับไข่ของตัวเมียแล้ว

อีกตัวอย่างหนึ่ง เป็นความพยายามที่จะถามความเห็นทางศาสนา เป็นการวิจัยทางด้านเซลล์ต้นตอ โดยเซลล์ต้นตอเป็นส่วนหนึ่งของเซลล์ของตัวอ่อนของมนุษย์ ซึ่งเชื่อกันว่าตั้งแต่เซลล์ผสมใหม่ๆ จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ได้ ประเด็นทางศาสนา คือ หากนำเซลล์ต้นตอนั้นมาใช้ประโยชน์ ตัวอ่อนนั้นก็ต้องตาย ซึ่งเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง

ประเด็นที่ถกเถียงกันคือ การทำอย่างนี้เป็นการฆ่าชีวิตหรือไม่ บางคนก็บอกว่าเป็นการฆ่า แต่ก็มีคนเถียงว่าไม่แน่หรอก ชีวิตไม่ได้

เริ่มต้นเมื่อผสมพันธุ์ แต่จะมีช่วงเวลาอีกช่วงหนึ่งหลังจากผสมแล้วก่อน
ชีวิตเกิด เป็นต้น

ทั้ง ๒ ตัวอย่างข้างต้น มีการพูดคุยกันมาก และตั้งคำถามว่า
ทางศาสนามองเรื่องอย่างนี้อย่างไร นอกจากนี้ยังมีเรื่องอื่นๆ อีกหลาย
เรื่องที่กระทบสังคมโดยรวม เช่น เมื่อมีความรู้แล้ว พอรู้ว่าคนๆ นี้มี
พันธุกรรมอย่างนี้ นายจ้างก็จะไม่จ้างงาน บริษัทประกันจะขึ้นเบี้ยประกัน
 เป็นต้น

ดังนั้น ทางทีมทำงาน จึงเห็นว่าน่าจะตรวจสอบความรู้ที่เกี่ยวข้อง
กับศาสนาต่างๆ รวมทั้ง อิสลาม และคริสต์ ในประเด็นเหล่านี้ และก็
อาจจะพบว่าขณะนี้มีความเคลื่อนไหวที่จะแสวงหาความรู้ในเรื่องเหล่านี้
อยู่ค่อนข้างจะมาก

ทางพุทธเอง โครงการได้พยายามที่จะเชิญและชักชวนคนที่
คิดว่าศึกษาเรื่องศาสนาพุทธให้มาพูดคุยกันว่าทางพุทธศาสนามองเรื่อง
เหล่านี้ไว้อย่างไร แต่ที่ผ่านมามีความเหมือนว่าจะไม่ค่อยมีการอ้างอิงหลักฐาน
(reference) ที่ชัดเจนเท่าไรนัก ส่วนใหญ่มักจะพูดกันตามความเห็นหรือการ
ตีความส่วนตัว

ผมจึงปรึกษากับอาจารย์สุมาลี เชิญท่านในฐานะเป็นแพทย์และ
รู้เรื่องพวกนี้ และรู้เรื่องศาสนาด้วย ให้มาลองช่วยศึกษาเรื่องนี้ อาจารย์
จึงได้เสนอให้มารบกวณเรยนรู้จากท่านเพื่อให้ได้ความรู้ที่ลึกซึ้งขึ้น

สนทนารธรรม:

ผู้ร่วมสนทนา:

คำถามคงจะลึกลงไปว่า ชีวิตของมนุษย์เริ่มต้นเมื่อไหร่ และการทำลายตัวอ่อนถือว่าเป็นการทำลายชีวิตหรือไม่ และบาปไหม และเกี่ยวกับยังมีผลกระทบจากการโคลนนิ่งต่างๆ ต่อสังคมโดยรวมด้วย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต):

เรื่องนี้ข้อพิจารณาหลายอย่าง หลายแง่ หลายชั้น อยากจะพูดวงกว้างก่อน ก่อนที่จะพูดเจาะเฉพาะจุด เช่นว่า ชีวิตเริ่มต้นเมื่อไร มีเรื่องที่ทำความเข้าใจกันก่อนบางอย่าง ดังนี้

๑. ความหมายของ “จริยธรรม”

ต้องเริ่มกันตั้งแต่ที่นี่ เพราะว่า เท่าที่ได้ยินพูดกันทั่วๆ ไป คิดว่าความหมายของจริยธรรมที่มองกัน โดยมากเป็นความหมายแบบตะวันตก แม้แต่คำว่า “จริยธรรม” นั้น ก็เป็นคำไทยที่บัญญัติขึ้นใหม่เมื่อ ๓๐-๔๐ ปีมานี้เอง เพื่อใช้สำหรับคำฝรั่งว่า “ethic” (และบัญญัติ “จริย-

ศาสตร์” สำหรับ “ethics”) ถึงจะใช้คำว่า “morality” ก็มีรากฐานทางความคิดทำนองเดียวกัน

ถ้ามองแบบพุทธศาสนา ในเชิงเปรียบเทียบกัน จะเห็นความแตกต่างที่สำคัญว่า

๑. “จริยธรรม” แบบตะวันตก หรือที่เข้าใจกันโดยมาก มองคล้ายเป็นอะไรที่สำเร็จรูป เป็นคำสั่ง เป็นคำบัญชาลงมาว่าอย่างนั้นอย่างนี้ หรือแม้แต่เป็นเพียงบัญญัติทางสังคม

แต่ในทางพุทธศาสนา “จริยธรรม” โยงถึงธรรมชาติ คือเป็นเรื่องการกระทำของมนุษย์ ที่มีผลสืบเนื่องจากความจริงตามธรรมชาติ

๒. “จริยธรรม” แบบตะวันตก หรือที่เข้าใจกันโดยมาก เน้นพฤติกรรมที่แสดงออกมาภายนอก หรือที่มีผลทางสังคม โดยมองอย่างที่เราเรียกกันว่าเป็นแบบแยกส่วน

แต่ในทางพุทธศาสนา “จริยธรรม” เป็นเรื่องของการดำเนินชีวิต หรือการเป็นอยู่ทั้งหมด (“จริยะ” มาจาก “จร” ที่แปลว่า เดิน หรือดำเนิน) ดังที่พบในหลักที่เรียกว่า “พรหมจริยะ” แปลว่า การดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์แห่งการพัฒนาชีวิตทั้ง ๓ ด้าน คือ การสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยพฤติกรรมเป็นต้น (ศีล) การพัฒนาจิตใจ (สมาธิ) และการรู้คิดเข้าใจ หยั่งรู้ยังเห็น (ปัญญา) ทั้ง ๓ ด้านนี้ เป็นปัจจัยอิงอาศัยและส่งผลต่อกัน ไม่อาจแยกต่างหากจากกัน

ขอพูดในแง่ที่ ๑ ที่ว่าในทางพุทธศาสนา จริยธรรมโยงถึงธรรมชาติ คือสืบเนื่องจากความจริงตามธรรมชาติ หมายความว่า “จริยธรรม” ก็คือการที่มนุษย์ดำเนินชีวิตหรือปฏิบัติการอะไรๆ แล้วจะมีผลดีผลร้ายอย่างไร โดยสัมพันธ์กับความจริงของธรรมชาติ คือ เมื่อเราทำอะไรไป ถ้ามันตรงตามเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดผลดี (แก่มนุษย์) เราก็เรียกว่าเป็น “จริยธรรม” คือเป็นการปฏิบัติที่ดีหรือการดำเนินชีวิตที่ดี

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

แต่ถ้าทำไปแล้วมันขัด คือไม่เป็นไปตามหลักความจริงของธรรมชาติในทางที่จะให้เกิดผลดี หมายความว่า ทำเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดผลไม่ดี ซึ่งก็เป็นความจริงตามธรรมชาติอีกนั่นแหละ แต่เราเรียกว่าเสียหรือผิดจริยธรรม เพราะเมื่อมองในแง่ที่สัมพันธ์กับมนุษย์ ก็เกิดผลที่ไม่ดี

เปรียบเทียบ เช่น เหมือนไฟเป็นธรรมชาติที่ร้อน ถ้าคนปฏิบัติต่อมันถูกต้อง ก็เกิดผลดีแก่ตน ถ้าปฏิบัติผิด ก็เกิดผลร้ายแก่ตัวเขา

“จริยธรรม” ก็คือ ความจริงตามธรรมชาติที่สัมพันธ์กับมนุษย์ในแง่ของการกระทำที่จะให้เกิดผลดี นั่นเอง

พูดอีกสำนวนหนึ่งว่า “จริยธรรม” คือ เหตุปัจจัยในกระบวนการของธรรมชาตินั่นเอง จับเอาเฉพาะส่วนที่เป็นการกระทำของมนุษย์ ซึ่งก่อให้เกิดผลที่มองในแง่ของมนุษย์ว่าเป็นผลดีหรือเกื้อกูล

เมื่อทำความเข้าใจกันอย่างนี้แล้ว เราจะมองอะไรๆ กว้างขึ้นว่าการที่เราทำอะไรก็ตาม เมื่อทำแล้วมันก็เป็นการกระทำจากฝีมือของมนุษย์ที่จะเกิดผลดีหรือผลร้ายอย่างไร โดยเป็นเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลตามระบบความสัมพันธ์ของธรรมชาติ ซึ่งเป็นความจริงของธรรมชาติอย่างนั้น

ในเรื่องนี้มีจุดที่ขอเน้น คือ การมองความจริงในแง่ที่ว่า จริยธรรมเป็นการปฏิบัติของมนุษย์ในท่ามกลางความเป็นจริงหรือต่อความจริงที่มีอยู่ และตัวความจริงนั่นเอง ก็เป็นเรื่องของความเป็นไปตามธรรมชาติ ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยต่างๆ ที่อิงอาศัยต่อเนื่องกันไป

๒. หลัก “ผลหลากหลาย จากปัจจัยเอก”

เรื่องเหตุปัจจัยนี้เป็นหลักการใหญ่อย่างหนึ่ง ซึ่งมีแง่มุมที่จะต้องสังเกตหรือเอาใจใส่เป็นพิเศษ

เราไม่ค่อยได้พูดกันถึงหลักพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง ขอให้สังเกตว่าท่านเรียกหลักอันหนึ่งว่าเป็นลัทธิที่ผิด เป็นมิจฉาทิฐิ คือ “ลัทธิเหตุเดียว

ผลเดียว”

หมายความว่า เรามักนึกกันแค่ว่า ผลเกิดจากเหตุ คือมันมีเหตุ แล้วเหตุก็ทำให้เกิดผล คนมักจะมองแค่ว่า นี่คือผลที่เราต้องการ แล้วเราจะต้องทำอะไรเพื่อให้ได้ผลนี้ เราก็มองว่าเหตุของมันคืออะไร เมื่อเราทำเหตุนั้น เราก็จะได้ผลอันนี้ ถ้ามองแค่นี้ ก็ยังไม่พ้นเป็นลัทธิที่ผิด เรียกว่า “เอกการณวาท” (ลัทธิเหตุเดียวผลเดียว)

ถ้าพูดแบบสรุป หลักที่แท้ก็คือ “ผลหลากหลาย จากปัจจัยอเนก” หมายความว่า จากสิ่งที่เรียกว่าเหตุปัจจัยอันเดียว คือจากปรากฏการณ์ หรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง มันจะเป็นปัจจัยแก่ผลหลายอย่าง หรือปัจจัยเดียวส่งผลหลายอย่างพร้อมกัน และในทางกลับกัน ผลเดียวก็เกิดจากปัจจัยอเนก คือหลายอย่าง

ยกตัวอย่าง เช่น ต้นมะม่วง เกิดจากปัจจัยต่างๆ พร้งพร้อม แต่คนทั่วไปมักจะคิดแค่ว่า ต้นมะม่วงเกิดจากเหตุคือเมล็ดมะม่วง หรือจะใช้วิธีตอน หรืออะไรก็แล้วแต่ ก็มองกันแค่เหตุเดียว แต่ที่จริง เฉพาะเมล็ดมะม่วงอย่างเดียวนั้น เกิดเป็นต้นมะม่วงไม่ได้ แต่เมล็ดมะม่วงเป็นปัจจัยสำคัญ เป็นปัจจัยหลัก และต้องมีปัจจัยอื่นๆ อีกพร้งพร้อม เช่น มีดิน มีน้ำ มีปุ๋ย มีอุณหภูมิที่เหมาะสม มีแก๊ส ฯลฯ รวมความว่ามีปัจจัยอื่นๆ ที่ถูกต้องพอเหมาะพอดี แล้วจึงจะเกิดผลคือต้นมะม่วงขึ้นมา

หลัก “ผลหลากหลาย จากปัจจัยอเนก” นี้เป็นเรื่องสำคัญ เพราะคนเราเมื่อมองเหตุเดียว-ผลเดียว จะทำให้

๑. ทำการอะไรก็อาจจะผิดพลาด บางทีก็ไม่ได้ผล บางทีก็ไม่ได้ผลดี
๒. ทำการโดยไม่รอบคอบ ทำให้เกิดผลข้างเคียงต่างๆ ที่ตัวเองไม่ทันได้ดู ไม่ทันได้เห็น ตกอยู่ในความประมาทโดยไม่รู้ตัว การมองว่า จากปัจจัยอันนี้จะเกิดผลหลากหลาย และผลที่เรา

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

ต้องการอันนี้เกิดจากปัจจัยเอนก จะทำให้ไม่ประมาท เป็นหลักใหญ่ที่สำคัญอย่างยิ่งว่า มนุษย์จะต้องไม่ประมาท

โดยเฉพาะแง่ที่ว่า “จากปัจจัยอัน(เดียว)นี้ จะเกิดมีผลหลากหลาย” จะเตือนเราให้ไม่คิดแค่ว่า เมื่อเราต้องการผลอันนี้ เราก็ก็นำเหตุอันนั้นหรือมองแค่ว่าเมื่อเราทำเหตุนี้ เราก็ก็นำได้ผลอันนั้น แต่ต้องระวังว่าเราอาจไม่รู้ตัวว่า สิ่งที่เราทำลงไปนี้ ที่จริงมันส่งผลไปยังส่วนอื่นที่อื่นด้วย กระทบอะไรต่ออะไรหลายอย่างในระบบความสัมพันธ์ กว่าจะรู้ตัวบางทีก็อีก ตั้ง ๒๐-๓๐ ปีข้างหน้า

อันนี้เป็นข้อเตือนใจอย่างหนึ่งสำหรับนักวิทยาศาสตร์ที่จะต้องไม่ประมาท โดยต้องคอยระลึกว่า เรามีความรู้เข้าใจเพียงพอแค่ไหนในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยอันนี้ เราเชื่อว่าหรือนึกว่าเราเลือกดีแล้วไม่ว่าจะเป็นเรื่องการคิดพันธุ์ คัดคน หรืออะไรก็ตามแล้วแต่ เรามักมองเฉพาะผลที่เราต้องการ แล้วก็ค้นหาวาเหตุปัจจัยอะไรบางอย่างที่จะทำให้ได้ผลอันนั้นแล้วเราก็ก็นำ เราไม่ได้ดูว่าปัจจัยที่เราได้ทำลงไปนี้ นอกจากให้ได้ผลที่เราต้องการแล้ว ยังส่งผลไปกระทบอะไรอื่นอีกบ้างในระบบความสัมพันธ์ของธรรมชาติ

อันนี้เป็นเรื่องใหญ่ จุดอ่อนของวิทยาศาสตร์ปัจจุบันยังอยู่ตรงนี้คือยังไม่สามารถรู้เข้าใจได้ทั่วถึงและยังไม่มองไปให้ทั่วตลอดระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย ที่จะให้เห็นชัดว่า ปัจจัยต่างๆ ที่ตัว (นักวิทยาศาสตร์) ทำขึ้น ที่ตัว (นักวิทยาศาสตร์) เข้าไปมีส่วนร่วมผลักดัน จะก่อให้เกิดผลหรือส่งผลกระทบไปยังอะไรอีกบ้าง แต่ยังคงคิดคำนึงแค่ให้ได้ผลที่ตนต้องการเพียงอย่างเดียว

๓. มนุษย์อย่าหลงตัวว่าชนะธรรมชาติ

นี่คือจุดที่วิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถจะมีความภูมิใจได้จริง วิทยาศาสตร์ไปภูมิใจว่ากำลังชนะธรรมชาติ แต่เปล่า ไม่ได้ชนะธรรมชาติ

แต่ที่จริงนั้นเรา

๑. รัฐธรรมนูญก็ยังไม่พอ
๒. ไม่ได้ชนะธรรมชาติจริง

การกระทำต่างๆ ที่เราเรียกว่า “ชนะธรรมชาติ” นั้น ที่จริง เราไม่ได้ชนะเลย มันเป็นการพูดโดยหลงตัวเอง เราต้องพูดใหม่ และต้องถ่อมตัวบ้าง

เรื่องจริงก็คือ เราเรียนรู้ความจริงของธรรมชาติได้แล้วแค่ไหน เราก็นำเอาความรู้นั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ โดยวิธีเลียนแบบธรรมชาติบ้าง ยกเยื้ององค์ประกอบหรือเหตุปัจจัยที่เราได้จากธรรมชาตินั้นบ้าง

ที่ทำกันนี้ แม้แต่เรื่องโคลนนิ่ง (cloning) ก็เป็นการเรียนรู้จากความจริงของธรรมชาติ แล้วเอามายกเยื้องไปในแง่ต่างๆ ที่ตนคิดว่าจะใช้ประโยชน์ ไม่ใช่ที่เราไปทำอะไรขึ้นมาเองจากความไม่มีหรือแปลกใหม่จริง ก็อย่างที่ว่าแล้ว เป็นเพียงเลียนแบบกระบวนการของธรรมชาติที่มันเป็นของมันมา โดยนำเหตุปัจจัยของธรรมชาติมาใช้ในกระบวนการ

แต่ตัวแปรสำคัญคือ มีปัจจัยเพิ่มเข้ามาอย่างหนึ่ง คือ **ปัจจัยฝ่ายมนุษย์** ซึ่งก็เป็นธรรมชาติด้วยเหมือนกัน แต่เป็นธรรมชาติที่มีคุณลักษณะพิเศษ (ฝรั่งชอบมองมนุษย์แยกจากธรรมชาติ เลยหลงมองกระบวนการธรรมชาติแบบตัดตอน ลืมดูตัวเองที่เป็นปัจจัยเอกว่าเป็นอย่างไร)

มนุษย์นี้มี**ปัญญา** และมีเจตจำนงหรือ**เจตนา** ก็เอาปัญญา กับเจตนา ที่เป็นปัจจัยธรรมชาติ (ด้านนามธรรม) อันหนึ่งๆ นั้น เข้าไปร่วมกระบวนการด้วย โดยเข้าไปเป็นเหตุปัจจัยที่แปรผันเปื้อนกันชักนำหนุนเสริมเหตุปัจจัยอย่างอื่น แล้วระบบเหตุปัจจัยที่มีองค์ประกอบเพิ่มใหม่นี้ ก็ทำให้เกิดผลอย่างใหม่ขึ้นมา ก็เท่านี้เอง ไม่ได้มีอะไรผิดธรรมชาติ แต่เป็นเพียงธรรมชาติที่มีปัจจัยมนุษย์เพิ่มเข้าไป

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

ข้อสำคัญก็คือ **ปัจจัยฝ่ายมนุษย์** นี้ (จะเป็น**ปัญญา** หรือ**เจตนา**ก็ตาม) ถ้าเกิดบกพร่องขึ้นมาแล้ว จะทำให้เกิดผลร้ายมากมายทีเดียว อันนี้จึงเป็นข้อที่ทำให้มนุษย์จะต้องไม่ประมาท

มนุษย์จะต้องไม่ประมาทในการศึกษา ต้องเรียนรู้เรื่องเหตุปัจจัยต่างๆ เรื่องการส่งผลกระทบของปัจจัยต่างๆ ในระบบความสัมพันธ์ของธรรมชาติให้ชัดเจนและทั่วตลอดยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องถ่อมตัวให้มาก เพราะแทบจะไม่มีทางเลยที่จะรู้ได้สมบูรณ์ และอันนี้เป็นตัวสร้างขีดจำกัดให้แก่วิทยาศาสตร์ตลอดเวลาว่าจะทำอะไรแล้วก็ไม่สามารถจะมั่นใจได้โดยสมบูรณ์ และจริยธรรมจึงเข้ามาเกี่ยวข้องตรงนี้

๔. หลัก “โลกนี้เป็นไปตามกรรม” สำคัญที่เจตนา กับปัญญา

จริยธรรมเข้ามาตรงนี้ คือตรงที่ว่า มนุษย์อยู่ในโลกนี้ เป็นผู้เลือกปฏิบัติกร ทำอย่างไรจะ让他เลือกทำการได้อย่างมีผลดีที่สุด

เรื่องนี้โยงไปหาหลักสำคัญอีกหลักหนึ่ง คือหลักที่ว่า “**โลกนี้เป็นไปตามกรรม**” หมายความว่า สังคม หรือโลกมนุษย์ เป็นไปตามการกระทำที่ประกอบด้วยเจตจำนงของมนุษย์ ทั้งนี้ภายในขอบเขตแห่งความรู้คิดเข้าใจของเขา

มนุษย์มีความรู้เข้าใจอะไรแค่ไหน และมีความตั้งใจมุ่งมั่นปรารถนาอะไร ก็ทำไปตามเจตจำนงนั้น เมื่อทำกันไป สังคมหรือโลกมนุษย์นี้ก็เ็นไปตามการกระทำของมนุษย์เหล่านั้น โดยเฉพาะเมื่อเห็นชอบร่วมกันมากๆ เช่นเป็นค่านิยม ก็กลายเป็นเรื่องของระบบของกรรมที่ทำให้โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างนั้นอย่างนี้ อารยธรรมมนุษย์ที่เกิดขึ้น และเจริญก้าวหน้ามา ก็เ็นผลจากกรรมของมนุษย์นี้ นี่คืโลกเ็นไปตามกรรม

เมื่อโลกเ็นไปตามกรรมก็คือ ความเป็นไปของโลกมนุษย์นี้เป็นผลจากการกระทำของมนุษย์ มนุษย์จะต้องมีความรับผิดชอบ จะต้อง

สร้างสำนึกในความรับผิดชอบให้สูงว่า มนุษย์ทำอะไรไปแล้วก็จะเป็นผู้
บันดาลโลก เมื่อเราเป็นผู้สร้าง เป็นผู้บันดาลโลก จึงจะต้องคิดกันให้ดี
ทำให้อบอบ อันนี้ก็เป็นข้อที่ทำให้ต้องมีความรับผิดชอบอย่างสูง และ
ต้องไม่ประมาท อีกอย่างหนึ่ง

ต่อไป ถ้าจะโคลนนิ่ง หรือทำอะไรต่อมิอะไร เรากำลังใช้วิธีการ
ใหม่ๆ ที่จะบันดาลโลกให้เป็นไปอย่างใดอย่างหนึ่ง จะต้องระวังให้มาก
อันนี้ก็เป็นข้อพิจารณาที่สำคัญ

เมื่อมนุษย์เป็นผู้มีเจตจำนง และเป็นผู้เลือกตัดสินใจที่จะทำ
เจตจำนงนี้แหละจึงเป็นกรรม ก็คือการเลือกว่าจะเอาอย่างไร จะทำอะไร

ในการเลือกที่จะทำนั้น คนจะเลือกอะไรได้แค่ไหน ย่อมขึ้นต่อ

หนึ่ง ปัญญา ความรู้เข้าใจ เช่น รู้เข้าใจความจริงของธรรมชาติแค่ไหน

สอง ตัวเจตจำนงนั่นเอง คือเจตนา ประกอบด้วยแรงจูงใจดี
ร้าย เช่น มีกรุณาอยากแก้ปัญหาช่วยให้คนพ้นจากทุกข์ หรือมีความโลภ
ความปรารถนาลาภผล เห็นแก่ตน หรือมีความอยากใหญ่ อยากมีชื่อเสียง
 เป็นต้น ข้อนี้เป็นปัจจัยสำคัญมากที่ต้องระวัง

ตอนต้นนั้น เรามองในวงกว้าง ที่นี้ลองเรามองในวงแคบ คือ
มองในตัวคนแต่ละคนผู้มีเจตจำนง ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการ
ของกรรม ว่า ที่จริงนั้น เพื่อให้ได้ดี คนต้องใช้ปัญญาที่รู้ความจริงแท้
แล้วก็ตั้งใจทำเพื่อผลดีที่สุด ก็คือต้องมีเจตนาดี เช่น เจตนาดีต่อมนุษยชาติ
มีเมตตา หวังดีต่อเพื่อนมนุษย์ หวังดีต่อโลกนี้ อยากให้อยู่กันอย่าง
สันติสุข ให้พ้นจากความบกพร่อง และปัญหาต่าง ๆ

ตามปกติ เจตนาที่ดีจะเป็นตัวชู ที่เราเอามาประกาศ หรือแม้แต่
โฆษณา เราหวัง แล้วเราก็บอกกันว่า ที่จะทำอะไรนี้เราปรารถนาดีนะ เอา
ตัวเจตนาดีนี้มาบอก เอามาเป็นตัวประกาศ

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

แต่ในความเป็นจริง แค่ปัญญาที่รู้ความจริงของธรรมชาติ รู้เหตุปัจจัยทั่วถึงนี้ เราก็ยังบกพร่อง แล้วซ้ำสอง เรายังมามีปัญหากับเจตนาของบุคคลอีกว่าจริงใจไหม ปรารถนาดีแน่หรือ มีเจตนาแอบแฝงอะไรไหม ธรรมชาติที่มีปัจจัยส่วนมนุษย์เข้าไปยุ่ง ถ้าจะแยก ก็ตรงนี้แหละ

ในการกระทำหรือปฏิบัติการต่างๆ นี้ บางที บางครั้ง ทั้งๆ ที่นักวิทยาศาสตร์นั้นยังไม่รู้ปัจจัยต่างๆ เพียงพอ แต่ด้วยความเห็นแก่ตัว บางทีเห็นแก่ผลประโยชน์บางอย่าง (เรียกว่า “ตันทนา”) บางทีเห็นแก่ชื่อเสียงความยิ่งใหญ่ (เรียกว่า “มานะ”) ก็ทำให้ตัดสินใจทำอะไรสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไป เพื่อให้ได้ลาภผลบ้าง ชื่อเสียงบ้าง เป็นต้น ทั้งๆ ที่ยังไม่รู้รอบคอบเด็ดขาด กลายเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดปัญหา

ฉะนั้น **ปัญหาจริยธรรม** คือ มนุษย์จะต้องมีความสำนึกรับผิดชอบต่อธรรมชาติและความจริงตามธรรมชาติของระบบเหตุปัจจัยทั้งหลาย ด้วยการทำตนให้มีปัญญาที่รู้เข้าใจถ่องแท้ทั่วตลอด แล้วก็ต้องมีความสำนึกรับผิดชอบต่อความเป็นไปของโลก หรือต่อชะตากรรมของสังคม ด้วยการเลือกตัดสินใจและกระทำการด้วยเจตนาที่มุ่งดีโดยบริสุทธิ์

การเลือกกระทำ จะเลือกได้อย่างไร ก็คือเลือกด้วยปัญญา แค่นั้นและเจตนาอย่างไร ก็จะต้องย้าเรื่องปัญญา ความรู้เข้าใจ ที่ถึงความจริงถ่องแท้ชัดเจนที่สุด และเจตนาที่บริสุทธิ์ มีความหวังดี ปรารถนาดี มีเมตตาธรรมที่แท้จริงต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อโลกนี้ ไม่ใช่มีความหวังผลประโยชน์ส่วนตัว เป็นต้น

เมื่อดูสองด้านนี้ คงต้องยอมรับว่า เรายังไม่มีความปลอดภัยเท่าไรนัก

เป็นอันว่า มนุษย์จะต้องเป็นผู้เลือกที่จะทำ และเลือกด้วยเจตนาดีที่มีปัญญาทั่วชัด

๕. เกณฑ์ใหญ่ คือ “อกุศลธรรมเสื่อม กุศลธรรมเจริญ”

อีกเรื่องหนึ่งคือ หลักการทั่วไปในทางพุทธศาสนานั้นพูดไว้ง่ายๆ ตามความเป็นจริงของธรรมชาติว่า เราทำอะไรไปแล้ว ถ้า “กุศลธรรมเสื่อม อกุศลธรรมเจริญ” อันนั้นไม่ดี แต่ถ้าทำอะไรไปแล้ว “อกุศลธรรมเสื่อม กุศลธรรมเจริญ” อันนี้ดี หลักนี้มีความหมายกว้าง คือ จะทำอะไร ก็ลองคิดว่าเราทำอันนี้แล้ว มันจะทำให้เกิด “กุศล” หรือไม่ มันจะทำให้ “กุศล” เจริญขึ้นหรือไม่

คำว่า “กุศล” ก็มีความหมายกว้าง หมายถึง สภาวะที่เกื้อกูล ที่ดีงาม เป็นประโยชน์แท้จริง

ถ้าเป็น “อกุศล” ก็จะไม่เกื้อกูล ไม่ดีงาม ไม่เป็นประโยชน์แท้จริง เป็นธรรมชาติของโลกมนุษย์ว่า มนุษย์จะทำอะไร เราไม่สามารถทำให้เกิดผลดี ๑๐๐% หรือร้าย ๑๐๐% มักจะมีแต่ว่า “ได้มากเสียหน่อย” หรือ “ได้น้อยเสียมาก” หรือ “เป็นประโยชน์มาก” หรือ “เป็นประโยชน์น้อย” จึงต้องเป็นการเลือกเอา การมีเจตนา-เจตจำนง หรือการเลือกของมนุษย์ จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการกระทำของมนุษย์เป็นเรื่องยาก ไม่สามารถจะให้ผลแบบได้ไปครึ่งเดียวดีเต็มร้อยหรือเสียเต็มร้อย

อย่างเรื่องที่เราเรียกว่า “บาป-บุญ” ก็เช่นเดียวกัน มักจะต้องตัดสินใจว่า จะเอาบาปมากหรือบาปน้อย ให้บาปน้อยบุญมาก หรือบาปมากบุญน้อย เพราะฉะนั้น ในกรณีนี้จึงมีพุทธภาษิตว่า “เมื่อเห็นแก่ประโยชน์ใหญ่ ให้ยอมสละประโยชน์น้อย” มนุษย์ก็มักจะได้แค่นี้

นี่ก็กลับไปสัมพันธ์กันกับที่พูดมาแล้ว นั่นก็คือ การที่จะได้ประโยชน์มากโดยเสียหน่อย ก็อยู่ที่ปัญญาที่รู้เข้าใจชัดเจน เป็นเรื่องสำคัญที่สุด เป็นฐานใหญ่ แล้วก็โยงมาถึงเจตนา

จะอย่างไร ก็ต้องฝึกคน ด้วยการศึกษา ซึ่งจะทำให้ได้ทั้งสองอย่าง ได้ทั้งปัญญาและเจตนา หมายความว่า การศึกษาจะต้องฝึกฝน

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

พัฒนาคน ทั้งด้านปัญญาและด้านเจตจำนงหรือเจตนา

แต่การที่จะให้ได้เจตนาดี บางทีในบางยุคสมัยก็ขึ้นกับสภาพแวดล้อม ซึ่งบางทีก็ยากเหมือนกัน อย่างในยุคนี้ซึ่งเป็นยุคที่เราเรียกว่า “ยุคธุรกิจ” เรื่องแรงจูงใจด้านโลภะหรือความโลภนี่จะเป็นตัวการใหญ่ แต่ในบางยุคแรงจูงใจที่แรงก็จะเป็นโทสะ เช่น คนที่คิดค้นพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นเพื่อจะให้ดีแก่ตัว แต่เพื่อจะข่ม เพื่อจะทำร้าย เอาไปครอบงำคนอื่น พวก เช่น เราอาจจะสร้างมนุษย์โคลนขึ้นมา เพื่อจะได้ไปรบชนะพวกโน้น เพื่อให้พวกเราใหญ่ นี่คือมีโทสะแฝงอยู่ ไม่ได้เป็นการคิดดีแท้ๆ ว่าเพื่อประโยชน์ส่วนรวมที่แท้จริง

แม้แต่การที่ว่าจะเห็นแก่นมนุษย์ชาติอย่างแท้จริงนั้น บางทีเราดูแต่สังคมมนุษย์ แต่ไม่ได้มองระบบธรรมชาติ ดังที่ในสมัยหนึ่งเราคิดว่าจะให้ผลที่ดีแก่สังคม แต่แล้วในระยะยาวกลายเป็นว่า มนุษย์จะเอาดีฝ่ายเดียวให้ตัวได้ประโยชน์ โดยไม่คำนึงถึงระบบนิเวศทั้งหมด แล้วพอทำอะไรก็มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ธรรมชาติแวดล้อมเสีย แล้วก็กลับมามีผลเสียหายต่อตัวเอง จึงได้หยุด

แต่ที่หยุดนั้น ก็เพราะเห็นแก่ตัว กลัวว่าตัวนั้นจะแย่ จึงหยุดแทนที่จะเห็นแก่ระบบนิเวศทั้งหมด หรือเห็นแก่สัตว์ทั้งหลายอื่น เห็นแก่ชีวิตอื่น เห็นแก่พืชพันธุ์ต่างๆ ที่ไปรักษารธรรมชาตินี้ ก็เหมือนถูกบังคับ เพราะจะรักษาตัวด้วยเห็นแก่ตัวนั่นเอง ไม่ได้เห็นแก่สิ่งอื่นๆ หวอก

ทำอย่างไรจึงจะให้มนุษย์มีใจกว้าง เห็นแก่ความเป็นอยู่ที่ดีของทั้งโลก ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ร่มเย็น เพราะฉะนั้น การศึกษาคือการฝึกมนุษย์ จึงเป็นเรื่องใหญ่ แม้แต่เจตจำนง บางทีเราก็มองไม่ออก เรานึกว่าเจตจำนงดีแล้ว แต่ที่จริงนั้น ไม่ดีจริง

พูดกว้างๆ ว่า หลักใหญ่ก็คือ ทำอะไรไปแล้ว กุศลธรรมเจริญ อกุศลธรรมเสื่อม ก็ดี ถ้าทำไปแล้วกุศลธรรมเสื่อม อกุศลธรรมเจริญ ไม่มี

แล้วจะเอียงลงไป มนุษย์ก็ต้องเลือกเอาในเรื่องที่เรียกว่าประโยชน์มาก-
ประโยชน์น้อย

● ชีวิตเริ่มต้นเมื่อไร

ที่นี้ก็มาถึงคำถามที่ว่า “ชีวิตเกิดขึ้นเมื่อไร?”

“ชีวิต” ในทางพุทธศาสนาว่า เมื่อมีองค์ประกอบ ๓ ด้าน คือ
องค์ประกอบฝ่ายบิดา องค์ประกอบฝ่ายมารดาและมารดาอยู่ในภาวะที่
เอื้ออำนวย จะเรียกว่าไข่สุกหรืออะไรก็แล้วแต่ และมีสัตว์เกิด พุดเอาหลัก
ว่า สัตว์จะปฏิสนธิได้ ต้องอาศัยความพร้อมของปัจจัยฝ่ายบิดามารดา
เมื่อทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดาพร้อม สัตว์ที่จะเกิด ก็เกิดได้เลย เพราะฉะนั้น
จึงเป็นการตั้งต้นพร้อมกัน เรียกว่า “ปฏิสนธิ” จิตที่ตั้งต้นนั้น เรียกว่า
ปฏิสนธิวิญญาณ คือว่า พอปฏิสนธิ ชีวิตก็เริ่มเลย ไม่ต้องมารอมาคิด
กำหนดให้ลำบาก

ผู้ร่วมสนทนา:

มีบางคนบอกว่า ทางพุทธบอกว่าชีวิตเริ่มขึ้นเมื่อหลังปฏิสนธิแล้ว
๒ สัปดาห์ อันนี้เป็นทางพุทธหรือเปล่า

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

ไม่มีคำบอกอย่างนั้นเลย เจริญพร ถ้าจะมีได้ก็คือ

๑. มีองค์ประกอบฝ่ายบิดา
๒. องค์ประกอบฝ่ายมารดาพร้อม
๓. มีปฏิสนธิวิญญาณ

หมายความว่า พอองค์ประกอบพร้อมแล้ว ก็เริ่มกัน เมื่อไรก็ได้
อย่างนี้เราจะไปกำหนดให้ตายตัวไม่ได้

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

ในทางวินัยจะต้องมีเครื่องตัดสินที่ชัดเจน เพราะฉะนั้น พอมีการปฏิสนธิอย่างนี้แล้ว ท่านก็ถือว่า ถ้าภิกษุไปทำลายสัตว์ในครวรรค์ ภิกษุก็เป็นปาราชิก สอดคล้องกันระหว่างฝ่ายธรรมกับฝ่ายวินัย

ฝ่ายวินัยจะต้องมีตัวตนเป็นรูปธรรมที่กำหนดได้ชัด มิฉะนั้นก็เถียงกันตาย เพราะฉะนั้นก็เอาเป็นว่า เมื่อมีการผสมพันธุ์แล้ว ถ้ามีชีวิตสืบต่อ ก็ถือว่าเกิดเป็นตัวขึ้น แล้วก็ปฏิสนธิพร้อมเลย นับจากนั้นมา

ผู้ร่วมสนทนา:

มีคนพูดถึงเรื่องวิญญาณด้วย ไม่ทราบตรงนี้ในทางพุทธศาสนา มีการพูดเรื่องนี้อย่างไรครับ หลังปฏิสนธิจะถือว่าเป็นชีวิตก็ต่อเมื่อมีวิญญาณมาอยู่ด้วย หรือว่าสองอย่างนี้ ชีวิตกับวิญญาณแยกกันอย่างไร

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

เจริญพร ตอนที่องค์ประกอบฝ่ายบิดาและมารดาพร้อม แล้วที่ว่าปฏิสนธิก็คือวิญญาณ ที่เรียกกันว่าสัตว์มาปฏิสนธิ สัตว์ในที่นี้ใช้คำว่า “คันธัพพะ” แต่เป็นเพียงศัพท์ พูดง่ายๆ ก็คือ สัตว์ที่มาจาก ถ้าเรียกเป็นภาษาแบบ ก็เป็น “วิญญาณ” ก็ถือว่าวิญญาณเริ่มปฏิสนธิ จึงเรียกว่าปฏิสนธิวิญญาณตั้งแต่นั้น

ผู้ร่วมสนทนา:

คำว่า “ปฏิสนธิวิญญาณ” หมายถึงอะไร และคำว่า “วิญญาณ” ในที่นี้มีความหมายอย่างไร แค่นี้ แล้วของสัตว์เป็นปฏิสนธิวิญญาณด้วยหรือไม่

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต):

ทั้งมนุษย์และสัตว์อื่น ทั้งนั้น

“ปฏิสนธิ” แปลว่า ต่อ

วิญญาณก็คือวิญญาณ ปฏิสนธิวิญญาณก็คือวิญญาณที่ต่อภพ

ผู้ร่วมสนทนา:

วิญญาณในที่นี้หมายถึงผีหรือไม่

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต):

ไม่ใช่ วิญญาณก็คือจิตนี้แหละ ปฏิสนธิวิญญาณนั้นบางทีก็เรียกว่าปฏิสนธิจิต เป็นศัพท์ที่ใช้แทนกันได้

ผู้ร่วมสนทนา:

ตามความเข้าใจ คำว่า “วิญญาณ” ในทางพุทธ กับในทางคริสต์ มีความหมายไม่ตรงกันใช่หรือไม่

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต):

เราเองไปใช้ศัพท์ผิด เพราะว่า “วิญญาณ” นั้น ในทางพุทธศาสนา หมายถึง สภาวะที่รู้ต่อสิ่งที่ได้เห็นได้ยิน เป็นต้น

ต่อมา เราเอาคำว่า “วิญญาณ” มาใช้เรียกอะไรต่อมิอะไร เป็นผี เป็นสาง แล้วก็ค่อยๆ เพี้ยนไป พอฝรั่งเอาคำว่า “soul” มา เราจะแปล ก็เอาคำว่า “วิญญาณ” มาใช้อีก แต่ในประเทศอื่น ในทางพุทธศาสนา ไม่แปลคำว่า “soul” ว่าวิญญาณอย่างไทย

หมายความว่า เป็นเรื่องของคนไทยเองที่ไปใช้ศัพท์นี้ ที่จริงนั้น “วิญญาณ” ในวงการศึกษารธรรม เขาแปลว่า “consciousness”

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

ถ้าจะแปลให้ถูก ในวงการพุทธศาสนา “soul” แปลว่า อาตมัน หรือ อัตตา

เพราะฉะนั้น ต้องแยกความหมายของคำที่ใช้ในภาษาไทย กับคำเดิมที่เป็น technical term ในทางพุทธศาสนา ถ้าเป็น technical term ในทางพุทธศาสนา คำว่า “วิญญูญาณ” มีความหมายเป็น นามธรรมที่เป็น ธาตุรู้ คือสภาวะที่รู้ต่ออารมณ์ (ปัจจุบันบางที่เรียกว่า สิ่งเร้า) เช่น เห็น ได้ยิน ฯลฯ

ท่านเรียกว่า “ธาตุรู้” ธาตุมีความหมายเป็นนามธรรมก็ได้ เป็นรูปธรรมก็ได้ คือเป็นสภาวะที่มีอยู่และเป็นอยู่ตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ธาตุก็คือสภาวะที่มีอยู่ตามธรรมดา สิ่งที่ดำรงสภาวะของมัน อยู่ตามธรรมชาติ จะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ เรียกว่า “ธาตุ”

บางที่เราเรียกวิญญูญาณว่า “วิญญูญาณธาตุ” คือว่า วิญญูญาณก็เป็นธาตุชนิดหนึ่ง และธาตุคือวิญญูญาณหรือวิญญูญาณธาตุนั้น ก็มีอยู่ตลอดเวลาในมนุษย์ เมื่อมีชีวิตอยู่ ก็ต้องมีความรู้ ถ้าไม่มีธาตุรู้ตัวนี้ ก็เป็นมนุษย์อยู่ไม่ได้

ธาตุรู้ หรือสภาวะที่รู้นี้ มีอยู่ตลอดเวลา และมีการกำหนดเรียกชื่อแยกต่างๆ กันไปในเวลาทำหน้าที่ โดยเติมคำขยายเข้าไปข้างหน้า เช่น

ถ้าเป็นสภาวะที่รู้ทางตา คือเห็น ก็เรียกว่า จักขุวิญญูญาณ

ถ้ารู้ทางหู คือได้ยิน ก็เรียกว่า โสทวิญญูญาณ

ถ้ารู้ทางจมูก คือรู้กลิ่น ก็เรียกว่า ฆานวิญญูญาณ

ถ้ารู้สิ่งที่ไปไปในจิตใจของตนเอง ก็เรียกว่า มโนวิญญูญาณ

แล้วก็ตัว “ธาตุรู้” อย่างนี้แหละ เมื่อทำหน้าที่ในตอนเริ่มต้นในชาติภพหนึ่งๆ เพราะเหตุที่การเริ่มต้นในชาติ (กำเนิด) เรียกว่า “ปฏิสนธิ” ก็จึงเรียกมันว่า ปฏิสนธิวิญญูญาณ ก็เท่านั้นเอง

นี่ก็คือ “ธาตุรู้” หรือสภาวะรู้ที่เริ่มแรก ถือว่าความรู้ของมนุษย์ได้เกิดขึ้นแล้ว ความเป็นมนุษย์ก็เกิดในขณะนั้น เมื่อองค์ประกอบฝ่ายบิดาและมารดาพร้อม แล้วผสมเป็นตัวขึ้นมา ธาตุรู้นี้อาศัยเริ่มต้น ก็เรียกว่าปฏิสนธิวิญญาณเกิดขึ้น ถือว่าองค์ประกอบพร้อม ความเป็นมนุษย์ก็เริ่มเลยทันที นี่ก็เริ่มเป็นมนุษย์นั่นเอง แล้วตอนนี้อ้าพระกัญไปทำให้เกิดการฆ่า เช่น ไปให้ยาให้แทง พระกัญนั้นก็มีความผิดเท่ากับฆ่ามนุษย์

ผู้ร่วมสนทนา:

มีคนพยายามจะตีความคำว่า “คันธัพพะ” (โดยเทียบกับ) ทางวิทยาศาสตร์ หมายถึงว่า ตัวอ่อนที่ผสมแล้วต้องเข้าไปฝังตัวในมดลูก

ในทางวิทยาศาสตร์ เป็นที่ทราบกันว่า การปฏิสนธิโดยไข่กับเชื้อตัวผู้เกิดขึ้นในท่อนไข่ ยังไม่ได้ไปฝังในมดลูก ไข่จะใช้เวลาเดินทางประมาณ ๑-๑๔ วัน แล้วแต่ว่าผสมกันเร็วช้าขนาดไหน เพราะฉะนั้นก็จะมีคนตีความว่า เมื่อไข่ที่ผสมแล้วยังไม่ได้ฝังตัวในมดลูก ก็จะได้ยังไม่ได้เกิดคันธัพพะ จึงมีข้อถกเถียงกันในเรื่องช่วงเวลาอย่างนี้อยู่

หลวงพ่อมองว่า การตีความอย่างนี้ เป็นการเลียงบาลีหรือไม่

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

ก็เป็นการตีความ แต่เป็นการตีความที่ไม่มีหลักฐานช่วย หมายถึงว่าการตีความมีหลายแบบ การตีความที่ดีก็คือมีหลักฐานอ้างอิงมาช่วยสนับสนุน แม้ว่าหลักฐานอ้างอิงอาจจะยังไม่ชัด แต่มีที่อ้างพามาช่วยเสริมการตีความได้

ในกรณีนี้ มันไม่มีตัวช่วย หลักฐานไม่มีให้

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

และในทางวินัย ถือกันมาว่า ต้องตีความทางเคร่ง ภาษาเก่าพูดกันมาว่า “วินัยตีความข้างเคร่ง” จะเอาผิดพระภิกษุก็ต้องเอาตั้งแต่เริ่มเกิดเป็นตัวเลย มิฉะนั้นก็จะหย่อน

ส่วนทางแพทย์ก็แล้วแต่ แต่ต้องเอาในแง่ของหลักก่อน แล้วก็
ต้องไปตัดสินใจว่าเราจะเอาแค่ไหน

ก็อย่างที่ว่าแล้ว เรื่องของมนุษย์เป็นเรื่องของการเลือก ด้วยเจตนา
บนฐานของปัญญา ทั้งสองอย่างต้องดี ต้องถ่วงแท้ แล้วดูว่าทำได้แค่ไหน
ก็ต้องเลือกเอาระหว่างประโยชน์มาก ประโยชน์น้อย บาปมาก บาปน้อย
หรือว่า บาปน้อย บุญมาก

ผู้ร่วมสนทนา:

ตรงนี้มีปัญหาว่า สมมติว่าถ้าทางวิทยาศาสตร์หรือทางแพทย์
ไม่ตีความทางเคร่ง แต่ความเป็นจริงเป็นการตีความทางเคร่ง เพราะ
ฉะนั้นคนที่ทำจะเกิดเป็นบาปหรือไม่

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

บาป หรือไม่บาป ไม่ได้อยู่ที่บัญญัติ แต่อยู่ที่ตัวบุคคล คือเจตนา
ของเขา โดยสัมพันธ์กับความจริงของธรรมชาตินั้นแหละ และบาปก็ยังมีความ
บาปมาก หรือบาปน้อย เช่น

ถ้าฆ่าคนก็บาปมากกว่าฆ่าสัตว์ดิรัจฉาน

แต่ฆ่าคนก็บาปไม่เท่ากัน เช่น ฆ่าคนโดยป้องกันตัว ไม่ได้มี
เจตนาร้าย แล้วไม่อยากจะฆ่าเขาด้วยซ้ำ อย่างนี้ก็บาปน้อย

แต่ถ้ามีความคั่งแค้น ชิงชัง มุ่งร้ายหมายขวัญ วางแผน
คิดการด้วยเจตนาอย่างแรงกล้า เพียรพยายามจะฆ่าเขาให้ได้
อันนี้บาปมาก

ทั้งนี้ ขึ้นต่อคุณความดีของผู้ที่ตนไปผ้านั้นด้วย ถ้าผู้นั้นเป็นผู้ที่มีคุณความดี มีประโยชน์มาก ไปฆ่าเขา ก็บาปมาก ถ้ามีคุณประโยชน์น้อย หรือเป็นโทษ ไปฆ่า ก็บาปน้อย

เรื่องเหล่านี้อยู่ในเกณฑ์ที่เป็นหลักการพิจารณาด้วย เหมือนอย่างที่แพทย์ต้องทำงานอยู่ เช่น การทดลองกับสัตว์ เราก็มีปัญหากันอยู่แล้ว

ทั้งหมดนี้จะเห็นว่า อยู่ที่การตัดสินใจของมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับภาวะของสังคมคือโลกมนุษย์ ที่ท่านถือว่าเป็นภพของผู้ทำมาหากรรม คือหลักการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ขึ้นอยู่กับการที่จะต้องเลือกเอาว่าจะทำอย่างไรให้มาก ระหว่างกรรมดี กับกรรมชั่ว ที่มนุษย์กระทำปะปนกันไป

วิสัยของมนุษย์ก็เป็นธรรมดาอย่างนี้อยู่แล้ว เราจึงต้องใช้ **ปัญญา** ในการตั้ง**เจตนา**เลือกตัดสินใจ เพื่อให้เป็นการกระทำอย่างไม่ประมาท ด้วยปัญญาที่สมบูรณ์ที่สุด โดยมีเจตนาที่ดีที่สุด อย่างน้อยพิจารณาเห็นแล้วว่าเป็นประโยชน์มากกว่าโทษ แล้วจึงตัดสินใจ

เมื่อตัดสินใจไปแล้ว ก็ต้องไม่ประมาทอีก เช่น ต้องพิจารณาทบทวนว่าสิ่งที่ตัดสินใจไปแล้วนี้อาจจะพลาดก็ได้ หรือแม้แต่ถ้าถูกต้อง ก็อาจยังมีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องบางอย่าง ซึ่งจะต้องจับให้ได้ แล้วจะได้หาความรู้ หาปัญญาเพิ่มขึ้น เพื่อปรับปรุงพัฒนาต่อไป ให้ทำการครั้งต่อไปได้ผลดียิ่งขึ้น เรียกว่าไม่ประมาทในการศึกษา

แต่เฉพาะในการตัดสินใจแต่ละครั้ง ก็ให้ได้องค์ประกอบที่ว่าหนึ่ง เราใช้**ปัญญา**อย่างเต็มที่ ถองแท้ทั่วตลอดที่สุดเท่าที่จะรู้ได้ ค้นคว้าหาความจริงอย่างดีที่สุดแล้ว สอง ทำด้วย**เจตนา**ดีที่สุดแล้ว เมื่อถึงเวลาต้องทำ ก็ไม่มัวระย่อ แค่นี้แหละแก่นั่น

สำหรับเรื่องการทดลองกับสัตว์นี้ ก็คงต้องอ้างในแง่ว่า เพราะว่าเราต้องการช่วยชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเป็นการทำบุญมากกว่า ก็เลยยอมเสียสละตัวเอง ยอมบาปบ้างที่ไปทำลายสัตว์ ทั้งๆ ที่มันไม่ได้มากัด มาทำร้าย

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

หรือแม้แต่มาเข้าใจใกล้เราเลย

ผู้ร่วมสนทนา:

บางคนพอฟังอย่างนี้ก็จะถามว่า บอกได้อย่างไรว่าทำกับสัตว์บาปน้อยกว่าคน หรือทำบุญกับคนได้บุญมากกว่าสัตว์ ใครเป็นคนรู้ ใครเป็นคนทราบตรงนี้ แล้วมีความเป็นมาอย่างไร

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

ในแง่หนึ่ง ตามที่ถือกันทั่วไป เราเอามนุษย์เป็นหลัก อาจจะเป็นเพราะว่า เมื่อเราเป็นมนุษย์ เราก็ให้ความสำคัญแก่มนุษย์ และมุ่งหมายการอยู่ร่วมกันด้วยดีระหว่างมนุษย์ก่อน เหมือนกับยอมรื้อไปชั้นหนึ่งแล้วโดยสังคมตกลงกัน คือเป็นการพูดในระดับของสมมุติ

ตัวอย่างเช่น บ้านเมืองมีโรงฆ่าสัตว์ ฆ่าวัวควายไก่เป็ดมาขายกินกันมากมาย เป็นเรื่องสามัญ ไม่ถือเป็นเรื่องอาชญากรรม แต่จะฆ่าคนแม้แต่คนเดียว ก็เป็นเรื่องผิดกฎหมาย สำหรับพระภิกษุ แม้จะทำในขั้นนั้นไม่ได้ แต่วินัยของพระก็ไม่ยอมรับกรรมสิทธิ์ของสัตว์ดิรัจฉาน ดังนั้นพระภิกษุไปเอาอาหารของสัตว์ เช่น เหลือของสัตว์ เหมือนกับแย่งจากสัตว์นั้นแหละ ก็ไม่ผิดศีล แต่ถ้าไปเอาของๆ คน ก็อาจจะขาดจากความ เป็นพระภิกษุ

ทีนี้ ในแง่สภาวะ ท่านมองตามหลักที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาให้มีคุณความดีพิเศษขึ้นได้ การฆ่ามนุษย์เป็นการตัดทำลายโอกาสแห่งการที่เขาจะเข้าถึงคุณความดีที่สูงขึ้นไป ส่วนสัตว์ดิรัจฉานไม่มีศักยภาพอย่างนั้น เกิดมาอย่างไร ก็ตายไปอย่างนั้น การฆ่ามนุษย์จึงบาปมากกว่าฆ่าสัตว์ดิรัจฉานทั่วไป

ผู้ร่วมสนทนา:

อย่างนี้ถ้าสมมุติว่าเราตีความทางเคร่ง เราก็จะไม่ทำเพราะถือว่าทำแล้วเป็นบาป สมมุติบางคนเขาไปตีความอย่างไม่เคร่ง เช่น ต้องปฏิสนธิแล้ว ๒ อาทิตย์ ถึงจะถือว่ามีชีวิตเริ่มต้นอย่างนี้

นักวิจัยบางคนต้องการที่จะทราบเรื่องนี้ให้ชัดเจนเพื่อประกอบการตัดสินใจเขา คือถ้าเขาคิดว่ามันไม่บาป เขาก็จะทำ ถ้าคิดว่าชีวิตยังไม่เริ่มต้นโดยการตีความอย่างไม่เคร่งเขาก็จะทำ แต่ถ้าเขาคิดว่าการตีความนี้เป็นความผิดเขาก็จะไม่ทำ เพราะว่ามันเป็นบาป

ในแง่นี้ ปัจจุบันในทางส่วนรวมของแพทย์ ควรจะตีความอย่างไร ควรจะตีความทางเคร่งหรือไม่ เพราะว่าถ้าตีความอย่างเคร่งถูกต้องแล้วไม่ทำตามนั้น พอไปฆ่าเข้าก็จะเป็นบาปแน่นอน สมมุติบวกกับเจตนาเข้าไปด้วย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

อันนี้ต้องแยกเป็นสองชั้น คือ

หนึ่ง ในชั้นของหลักความจริงที่แท้นั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะตีความ เพราะความจริงไม่ขึ้นกับใคร ใครจะว่าอย่างไร มันก็เป็นความจริงของมัน อย่างนั้น

สอง ในชั้นที่ว่าเป็นการตีความ ก็อย่างที่บอกแล้วว่า ที่จริงนั้นในพุทธศาสนาอย่างที่เรานับถือ ไม่มีหลักที่จะเอามาอ้างให้ตีความได้

แต่เพราะเราพูดโดยไปยึดถือคนที่ตีความนั้นเป็นหลัก เมื่อเขาบอกว่าเขาตีความ เขาก็เลยพูดไปตามเขาว่าตีความ แต่ถ้าว่าตามที่ทางพระถือกันมา ไม่ใช่เป็นการตีความ และไม่ต้องตีความ คือยึดเป็นหลักที่เคยเห็นว่า พอมีการผสมพันธุ์ และมีสัตว์มาปฏิสนธิ ก็มีปฏิสนธิวิญญูณ ความเป็นมนุษย์ก็เริ่มเลย

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

ผู้ร่วมสนทนา:

ผมจะให้ข้อมูลที่เป็นรูปธรรม เพื่ออาจจะให้ท่านช่วยในการตัดสินใจครับ คือในขณะนี้ นักวิทยาศาสตร์สามารถที่จะทำได้ว่าเอามาปฏิสนธิในหลอดแก้ว และในขณะที่อยู่ในหลอดแก้วนั้น ก็เริ่มต้นด้วย ๑ เซลล์ แล้วก็แบ่งไปเรื่อยๆ เป็น ๒ เป็น ๔ เป็น ๘ วิธีการก็คือว่าปล่อยให้แบ่งตัวไปเรื่อยๆ แล้วถามคำถามว่า ถึงจุดไหนถ้าเอาไปฝังตัวในมดลูกแล้ว สัตว์นี้จะรอดเป็นตัวเป็นตน เพราะฉะนั้น ถ้าหากว่าอะไรก็ตามที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีความสามารถที่จะกลายเป็นชีวิตนั้น ถือว่าไม่มีชีวิต

เพราะฉะนั้นนักวิทยาศาสตร์อาจจะตีความเข้าใจตัวเองบอกว่า ถ้าสมมติว่าเซลล์ไปไม่ถึง สมมติว่า ๑๐๐ เซลล์ ไม่ถือว่ามีชีวิต เพราะว่าการทดลองชัดเจนว่าเอาไปฝังแล้วก็ไม่ได้เกิดชีวิต เพราะฉะนั้นเขาก็บอกว่าถ้าอย่างนั้นเขาก็จะไปขอจากพ่อแม่แล้ว แต่จะไม่เกิน ๑๐๐ และเขาขอเอาเซลล์นั้นไปใช้

ตรงนี้มีประเด็นว่า เราจะตีความว่าไม่มีชีวิตถูกต้องหรือไม่ แม้ว่าค่อนข้างจะยาก แต่ว่าการทดลองสามารถทำได้ และประเด็นนี้เป็นประเด็นที่เถียงกันมาก

ตัวอย่างที่จะเข้าใจได้ง่ายๆ เช่น การคุมกำเนิด วิธีหนึ่งก็คือการที่ใส่วัตถุเข้าไปในมดลูกแล้วทำให้ไข่ที่ผสมแล้วไม่ฝังตัว ทางคริสต์ตัดสินใจเลยว่าอย่างนี้ผิดแน่

แต่ถ้าหากว่าเรามาดูเรื่องเจตนา หรือว่าเรื่องอะไรต่างๆ ก็ขึ้นอยู่กับคำจำกัดความเรื่องชีวิต และกลับไปใหม่ที่เดิมว่า เมื่อไรถึงเป็นจุดนั้น อันนี้วิทยาศาสตร์ก็จะคิดในลักษณะแบบนี้ ซึ่งผมไม่แน่ใจว่าจะถูกหรือจะผิด

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

ชีวิตก็มีเป็นขั้นๆ อีก ในที่นี้ คือในเรื่องชีวิตของมนุษย์นี้ ตัวอ่อน

ตัวเซลล์ที่ยังไม่ผสมก็เป็นชีวิตขั้นหนึ่ง แต่เราต้องจำกัดจำเพาะว่า ที่จะ
เป็นชีวิตมนุษย์นั้นนะ เริ่มต้นตอนไหน

ถ้าว่าตามหลักที่ชาวพุทธถือกันมา ก็อย่างที่ว่าเมื่อก็ เอาในแบบ
ของเซลล์ที่ผสมกันก่อน ที่ว่ามีฝ่ายบิดา ฝ่ายมารดา แล้วก็ปฏิสนธิวิญญาน
อันนี้ทางพุทธศาสนาถือกันมาแบบว่าพร้อมกัน คือองค์ประกอบ ๓ อย่าง
พร้อมบริบูรณ์ขึ้นมาแล้ว ความเป็นมนุษย์ก็ตั้งต้นไปเลย

ถึงแม้เซลล์จะไม่อยู่ในครรภ์ของมารดา จะไปใช้หลอดแก้วหรือ
ใช้อะไรใส่ไว้ ก็เป็นการเอาความรู้จากความจริงของธรรมชาติมาใช้ โดย
นำเอาบางส่วนชีวิตไป แล้วเราก็ไปทำเลียนแบบธรรมชาติ หรือใช้
ความรู้ในธรรมชาติไปสร้างสภาพแวดล้อมอะไรให้มันอยู่ของมันได้ แต่
หลักการก็อันเดิม อย่างเดียวกัน

แล้วที่นี้ อันนี้จะโยงไปหาเรื่องที่ว่า ไม่ต้องใช้มารดาบิดา เช่น
โคลนนิ่งเลยหรือเปล่า ในกรณีนี้ ก็เป็นเรื่องที่ต้องศึกษากันอีก แต่มันก็คือ
การจัดการตามกระบวนการของธรรมชาติที่มันจะเป็นของมันได้อย่างหนึ่ง

ที่นี้ ชีวิตแบบที่เป็นโคลนนิ่งนี้ มันมีองค์ประกอบฝ่ายมารดาบิดา
ที่มาอยู่ที่ชั้นอันตัวเซลล์ ที่เราเอาไปแบบเป็น secondary อีกที

หมายความว่า บิดามารดาก็มีอยู่ในนั้นแล้ว แต่ไม่ได้เอาแบบตรง
มาเอาส่วนที่เป็นรูปสำเร็จแล้ว ซึ่งมีไว้ทำหน้าที่อย่างอื่นของชีวิตนั้น
(ไม่ใช่มีไว้สำหรับทำหน้าที่สืบพันธุ์) แต่ก็มีสาระเดียวกัน (มี DNA อย่าง
พ่อแม่ครบ) เพียงแต่มีส่วนบิดามารดาบรรจุพร้อมอยู่ก่อนแล้ว เมื่อว่า
ในแง่พีชนิยาม จึงเป็นแบบตายตัว เหมือนลอกแบบหรือถอดแบบไป
เป็นการเอาไปแบบเป็น secondary แล้วก็เอาไปใช้ โดยไปสร้างสภาพ
แวดล้อมที่จะให้ปฏิสนธิวิญญานเกิดได้ เพื่อจะให้มันเป็นมนุษย์ที่เป็นไป
ตามจิตนิยามและกรรมนิยามด้วยโดยครบถ้วน ถ้าว่าตามนี้ ก็คล้ายๆ
อย่างนั้น

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

การเกิดมีปฏิสนธิวิญญานก็คือจุดเริ่มความเป็นมนุษย์ เพราะว่าตอนที่แม้แต่ DNA ของพ่อแม่ที่เอาไปอย่างนี้ ยังไม่มีองค์ประกอบฝ่ายสัตว์ผู้มาเกิด เป็นเพียงส่วนประกอบในร่างกายของบุคคลหนึ่ง ไม่มีวิญญานธาตุ ที่เรียกว่าเป็นสัตว์ที่มาเกิด ความเป็นบุคคลหรือเป็นมนุษย์ของเขาเองยังไม่มี ก็เป็นเพียงชิ้นอวัยวะของคนผู้หนึ่งที่เอามาใช้เพื่อเป็นที่อาศัย เป็นองค์ประกอบด้านพีชนิยาม

หมายความว่า ในแง่นี้เรามองว่า ปฏิสนธิวิญญานนี้ต้องอาศัยปัจจัยพร้อม คือปัจจัยฝ่ายมารดา และปัจจัยฝ่ายบิดา ที่เขาจะได้อาศัยแล้วก็เกิดขึ้นมา ส่วนว่าปัจจัยนั้นๆ จะมีหรือจะจัดมาอย่างไรก็แล้วแต่ ก็ให้เป็นที่อาศัยได้ก็แล้วกัน

ถาม: มีอะไรที่เห็นได้ชัด ในทางนามธรรม ตัวเราก็คือมรดกของพ่อแม่ ชิ้นส่วนเล็กน้อยก็ใช่

ตอบ: ใช่ หมายความว่า แม้จะไม่เอาไข่ผสม เป็นแบบเอาจากหนึ่งเป็นต้น มันก็เป็นมารดาบิดาอยู่แล้ว

ผู้ร่วมสนทนา:

ผมคิดว่ามีอยู่สองประเด็นที่ควรจะทำความกระจ่าง

ประเด็นแรกคือ ในทางพุทธ ถ้าตีความทางเคร่งแล้ว อะไรรู้ได้ หรืออะไรทำไม่ได้ ผมคิดว่าอย่างไรก็ต้องตีความ

แต่ก็จะมีประเด็นที่สองว่า เมื่อตีความแล้วในทางพุทธ เราคาดหวังว่าให้นักวิจัยหรือนักวิทยาศาสตร์ เมื่อรับทราบการตีความเช่นนั้นแล้ว จะมีทำที่ต่อชีวิตอย่างไร และจะทำอย่างไรให้ดีที่สุด

ผมอยากจะยกตัวอย่างประเด็นแรกว่า ในศาสนาอื่นๆ เมื่อ ๒-๓ สัปดาห์ที่ผ่านมาผมก็ได้พูดคุยกับบาทหลวงทางคาทอลิก ทางคาทอลิกนั้นชัดเจนว่าชีวิตเริ่มต้นเมื่อมีปฏิสนธิ และห้ามแทรกแซงกิจกรรมระหว่าง

บิดามารดาโดยสิ้นเชิง แม้กระทั่งการปฏิสนธิในหลอดแก้วก็กระทำไม่ได้ ทางคาทอลิกรู้สึกว่าจะโอนอ่อนให้ข้อเดียวคือ อำนวยความสะดวกให้เกิดการปฏิสนธิในร่างกายมารดาได้ แต่ก็ต้องอยู่ในร่างกายมารดามิใช่กระทำข้างนอกแล้วนำกลับเข้าไปฝังตัว อันนั้นคือการตีความ

ทางอิสลาม นักวิชาการทางจุฬาราชมนตรีบอกว่า ชีวิตที่ปฏิสนธิกันยังไม่มีวิญญาณ จนกว่าจะถึง ๑๒๐ วัน เมื่อพระผู้เป็นเจ้าเป่าวิญญาณให้ก็จะเป็นชีวิตที่มีวิญญาณ แต่เขาก็ยอมรับว่าทางอิสลามก็แยกออกเป็นสองทศนะ ทศนะแรกก็คือ ๑๒๐ วันแรกนั้น เนื่องจากยังไม่มีวิญญาณ จึงทำแท้งได้ แต่ก็จะมีในทศนะที่สองว่า อย่างไรก็ตามเป็นชีวิต จึงทำแท้งไม่ได้

พอมาถึงเรื่องทำวิจัย การเพาะเลี้ยงตัวอ่อนแล้วนำเซลล์ติดต่อมาใช้ประโยชน์ ให้กับบิดาหรือมารดาที่เป็นเจ้าของตัวอ่อนนั้น แล้วทำลายตัวอ่อนนั้นทิ้งไปกระทำได้ แต่ถ้านำมาเพื่อทำเป็นอสุติสาหรรมและการค้า กระทำมิได้ อันนี้คือทางอิสลามตีความ

ผมอยากจะเรียนถามว่าในทางพุทธ ผมคิดว่าในที่สุดเราจะต้องตีความลงไปให้ชัดเจนก่อน แล้วค่อยสื่อสารกับนักวิทยาศาสตร์ว่า แล้วท่านจะว่าอย่างไรเมื่อท่านทราบการตีความทางพุทธแล้ว พวกท่านจะมีท่าทีเปลี่ยนไปอย่างไรหรือไม่ ค่อยคุยกันเป็นอีกประเด็นหนึ่ง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

สิ่งที่ว่ามานี้เหมือนกับว่าไม่ต้องตีความ คล้ายๆ เป็นหลักอย่างนั้น ผู้ที่ไม่อยากให้เป็นไปตามนี้จึงไปตีความ หาทางตีความให้มันเป็นอย่างอื่น ก็มีแค่ว่าองค์ประกอบฝ่ายบิดา มารดาพร้อม แล้วก็มีวิญญาณปฏิสนธิ

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

คำว่า “ปฏิสนธิ” ใช้เฉพาะกับวิญญาณ ไม่ใช่หมายความว่า พอไขผสมแล้วเท่านั้น อันนั้นยังไม่ใช่ปฏิสนธิ ปฏิสนธิคืออาการของวิญญาณ

สำหรับการเพาะเลี้ยงในหลอดแก้วนั้น คิดว่าไม่เป็นปัญหา ถ้าไม่มีการทำลายชีวิต ก็เป็นเพียงการสร้างสภาพเอื้อให้เป็นที่อาศัยแทนครรภ์ของมารดา ถ้าเทียบก็คล้ายกับในนิยายรามเกียรติ์ ที่นางมณฑิตตั้งครรภ์องค์แล้ว มีเหตุให้ต้องเอาองค์ไปใส่ให้โตในท้องแพะ ถ้าจะเป็นปัญหา ก็เป็นเรื่องในแง่อื่น เช่น ในทางจิตวิทยา และทางสังคมวิทยา เป็นต้น หรือถ้ามีการทำลายชีวิต ปัญหาก็คจะเหมือนกับข้อพิจารณาในกรณีอื่นที่กำลังพูดกันอยู่

ผู้ร่วมสนทนา:

อีกประเด็นหนึ่งจะเป็นหลักในการยึดหรือไม่ก็คือ ประเด็นที่อาจารย์บอกว่าในที่สุดแล้ว มนุษย์ก็อยู่ในกิจกรรมที่ทำบาปทำกรรม

ประเด็นก็คือว่าสมมุติว่า เราก็รู้ว่าการเอาตัวอ่อนมาทำอะไรก็แล้วแต่ ถือเป็นการทำลายชีวิตแน่ๆ แต่ว่าถ้าการกระทำนั้นมีประโยชน์ที่จะไปช่วยชีวิตหนึ่ง ก็ต้องมาชั่งว่าอะไรมันหนักหนาสาหัสกว่ากัน ประโยชน์นั้นมากกว่าโทษหรือเปล่า ไม่ทราบว่ามันคือประเด็นหรือเปล่า

และยังมีอีกประเด็นหนึ่งที่เกี่ยวข้องคือ จะแยกแยะหรือไม่ว่า โทษจะต่างกันหรือไม่ ระหว่างทำชีวิตใหม่ขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ผ่านกระบวนการที่เรียกว่าโคลนนิ่ง กับผ่านกระบวนการปฏิสนธิธรรมดากลับไปในหลอดแก้ว หรือว่าเอาไปใช้ก่อน ๑๔ วัน หรือหลัง ๑๔ วัน เหล่านี้เป็นต้น

แต่ว่าที่แน่ๆ ก็คือว่า การเอาเซลล์จากชีวิตใหม่ชีวิตหนึ่งไปทำกิจกรรมอื่นต่อ อาจจะช่วยชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งได้ กิจกรรมอย่างนี้ การวิจัยแบบนี้ควรจะส่งเสริม หรือควรจะต้องถูกตีความอย่างไรหรือไม่

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

ตอนที่ว่าควรส่งเสริมหรือไม่ควรส่งเสริม เป็นความเห็น

คือว่า ตอนนี้เราต้องพยายามหาความจริง ถ้ามันเป็นความจริง และเราพบมัน ก็ง่ายขึ้น แต่บางทีความจริงเราหาไม่ได้ เราเข้าไม่ถึง ก็เลยมีการตีความกัน ความจริงก็คือมันเป็นเรื่องของธรรมชาติ มันเป็นอย่างไรมันก็เป็นของมันอย่างนั้น

แต่ในแง่นี้ หลักทั่วไปให้แยกเป็นสองด้าน ในด้านความจริง เมื่อความจริงมันเป็นอย่างนี้แล้ว เราจะทำอย่างไร ก็เป็นเรื่องของเรา

อย่างที่ท่านว่า โลกมนุษย์เป็นโลกที่ปะปนกันระหว่างบุญกับบาป คือ ทำบุญ-ทำบาป ปะปนกันไป ทำบุญให้มากก็แล้วกัน ที่นี้ก็อยู่ที่การตัดสินใจเลือก ระหว่างประโยชน์มาก-ประโยชน์น้อย และต้องไม่ประมาท

เรื่องที่เราไม่รู้ สิ่งที่เราทำ เรานึกว่าดี แล้วเราก็มุ่งหวังผลที่เรามองเป็นเป้าหมายอันเดียว แต่การกระทำของเรา มันส่งผลอะไรอีกบ้าง นอกเหนือจากนี้ ในระบบความสัมพันธ์ อันนี้เป็นแง่ที่ต้องไม่ประมาทอย่างยิ่ง

อาตมภาพว่าถึงใจตัวเอง ยังไม่ค่อยแน่ใจว่ามนุษย์ที่เกิดจากโคลนนิ่งมันจะมีอะไรเป็นแง่ปมปัญหา มันวิปริตอะไรบ้าง ต่อไปมันจะปรากฏออกมา

มนุษย์ตอนนี้ก็มองได้แค่เท่าที่ตัวรู้ ต้องถ่อมตัว นักวิทยาศาสตร์เองก็ยังไม่รู้จริง

ผู้ร่วมสนทนา:

ผมเข้าใจว่าประเด็นโคลนนิ่งเพื่อให้เกิดเป็นชีวิตใหม่ เป็นคนๆ ใหม่ อาจจะค่อนข้างที่จะชัดเจน ว่าเราไม่รู้ว่าผลจะเป็นอย่างไร จะเป็นมนุษย์ธรรมดาหรือจะเป็นมนุษย์ประหลาด

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

แต่อีกประเด็นหนึ่งที่นักวิทยาศาสตร์กำลังยุ่งอยู่ขณะนี้คือ การเอากระบวนการโคลนนิ่งมาสร้างตัวอ่อนใหม่ และไม่ปล่อยให้ตัวอ่อนนี้โตเป็นมนุษย์ แต่เอาเซลล์ที่เกิดจากตัวอ่อนนี้ไปรักษาโรค ที่เรียกว่าเซลล์ต้นตอ และก็มีทฤษฎีบอกว่า ถ้าเจ้าตัวสามารถเอาเซลล์ตัวเองมาทำกระบวนการนี้จนได้เซลล์ต้นตอตัวใหม่ เซลล์นี้จะเหมาะมากกับการรักษาอวัยวะที่เสื่อมของร่างกายในเมื่อคนๆ นี้แก่ไปแล้ว

ซึ่งตรงนี้ก็จะมีข้อถกเถียงกันว่ากรณีอย่างนั้นจะมีการสร้างชีวิตขึ้นมาใหม่แล้ว และชีวิตนี้ก็จะถูกทำลายไปเพื่อจะไปรักษาชีวิตของเจ้าตัวคนเก่า

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

อันนี้อาตมภาพเองไม่มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพียงพอ ต้องยอมรับก่อน คือตอนที่ทำโคลนนิ่งตอนแรกมันเป็นการเอาส่วนของร่างกายเหมือนกับเอาเซลล์ธรรมดา เซลล์พืช ไปขยายพันธุ์ออกไป กระจายเพิ่มจำนวนออกไป ตอนนั้นมันก็สามารถมองได้เลยว่ามันก็เป็นเซลล์ธรรมดาของแขน ของเนื้อเยื่อนั้นที่ไปขยาย มันก็ไม่เกี่ยวกับการปฏิสนธิอะไร

ผู้ร่วมสนทนา:

หลวงพ่อก กระทบขออนุญาตกราบเรียน ในทางเทคนิคจะต้องเอาเซลล์เจ้าตัวไปผสมกับไข่ของผู้หญิง แต่ว่าในไข่ผู้หญิงที่เอามา จะต้องเอาส่วนที่มี DNA ออกไป และก็เอา DNA ของเจ้าตัวนี้ใส่ไปในไข่ผู้หญิงแทน แล้วไข่ฟองใหม่นั้นจะสามารถถูกกระตุ้นให้กลายเป็นตัวอ่อนตัวใหม่ขึ้นมาได้ แต่ก็ไม่ใช่กระบวนการการผสมระหว่างเซลล์ตัวผู้กับเซลล์ตัวเมียแบบที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ ซึ่งอันนี้ก็มีคนอยากจะตีความว่านี่ไม่ใช่ชีวิตตามธรรมชาติ

แต่ผมคิดว่าถ้าประเด็นนั้นไม่ใช่ประเด็น คือสมมุติว่าเราคิดว่าเป็นชีวิตที่เป็นธรรมชาติจริง ก็ยังมีคำถามว่าการกระทำอย่างนี้เพื่อให้ได้ผลไปช่วยชีวิตของคนๆหนึ่ง จะสามารถทำให้ดีความเป็นหรือไม่ว่าการกระทำอย่างนี้ มีบุญมากกว่าบาป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

ต้องพิจารณาสองแง่

แง่ที่หนึ่ง คือ ตอนที่เอาเนื้อเยื่อมาทำโคลนนิ่งผสมไข่ ตอนนี้จะมีความวิญญานซึ่งปฏิสนธิหรือไม่

แง่ที่สอง ขั้นที่เอาไปใช้ประโยชน์เพื่อช่วยชีวิตอื่น ช่วยมนุษย์คนอื่น

แง่ที่ ๑ ขณะนี้ยังไม่ชัด ยังไม่เด็ดขาด ต้องพิจารณากันมาก แต่พูดได้ว่า การเอาเนื้อเยื่อมาผสมไข่นั้น เป็นการสร้างสภาพเอื้อ ทำให้อาศัยหรือทำปัจจัยให้พร้อมสำหรับการที่ปฏิสนธิวิญญานจะเกิดขึ้น ปัญหาอยู่ที่ว่าจะรู้ได้อย่างไรว่าปฏิสนธิวิญญานเกิดเมื่อไร

แง่ที่ ๒ เราได้พูดกันไปแล้วว่า ถ้าไม่มีวิญญานปฏิสนธิ ก็เป็นชีวิตแบบพืช แบบส่วนประกอบของอวัยวะของคนอื่นเท่านั้น อันนี้เลยไม่ใช่อุปสรรค

แต่ถ้ามีวิญญานปฏิสนธิแล้ว มีความเป็นมนุษย์ เราจะเอาอย่างไร ก็ยังอยู่ในแง่ที่ว่า จะยอมตามหลัก “บาปมาก-บุญน้อย” หรือ “บาปน้อย-บุญมาก” ไหม เป็นเรื่องที่เราจะต้องเอามาพิจารณา แปลว่าเรื่องนี้ต้องพิจารณาสองชั้นเลย

ผู้ร่วมสนทนา:

ผมจะให้ข้อมูลคือ ทางเทคนิคโดยหลักคือ เวลาเอาเซลล์จากส่วนใดในร่างกายของเรา มันมีส่วนที่ปฏิสนธิเรียบร้อยแล้ว คือทั้งตัวเป็นเซลล์

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

เหมือนกันหมด เพราะฉะนั้นจะมีของพ่อครึ่งหนึ่งของแม่ครึ่งหนึ่งอยู่ในทุกๆ เซลล์ของเรา

โดยหลัก การเอาส่วนที่เป็นนิวเคลียสในร่างกายของเรา แต่ไปใส่ในสิ่งแวดล้อมของไข่ แล้วกระตุ้นให้กลายเป็นตัวอ่อน ถ้าจะตีความว่า ปฏิสนธิเกิดขึ้น มันก็เกิดขึ้นตั้งแต่เซลล์ตัวเราแล้ว ทำไมถึงเกิดเป็นตัวอ่อนใหม่ ก็เพราะไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมหนึ่งซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมของไข่ ไข่เวลาที่นักวิทยาศาสตร์จะทำ เขาจะเอาส่วนของตัวแกน DNA ของไข่ออกไปเสียก่อน แล้วก็เอา DNA ที่เป็นของทั้งพ่อและแม่มาใส่เข้าไปแทน แล้วก็เลี้ยงไข่ต่อไป เป็นที่รู้กันว่าไข่นี้ก็เกิดเป็นแกะตัวใหม่ได้

เพราะฉะนั้น ขณะนี้นักวิทยาศาสตร์อยากจะตีความเข้าข้างตัวเองบอกว่า ก็เราเอามาจากผิวหนังนี่ ไข่ก็ยังไม่มีชีวิตทั้งหมด จะเรียกว่าไม่มีชีวิต เพราะฉะนั้นเราเอาไปสร้างตัวอ่อนแล้วเราเอาไปใช้เป็นเซลล์ได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต):

ตรงนี้ยุ่งหน่อย

ผู้ร่วมสนทนา:

กราบเรียนท่านว่า จริงๆ แล้ว อย่างเซลล์หรือ DNA จากของผิวหนัง ตรงนี้ไม่มีจิตอยู่

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต):

อย่างที่ว่าแล้ว เซลล์ของอวัยวะทั้งหลายในร่างกายของเรา รวมทั้งสเปิร์มของพ่อ และไข่ของแม่ เป็นชีวิตในระดับฟิสิกนิยามเท่านั้น ไม่ครบองค์ที่จะเป็นมนุษย์

หมายความว่า องค์ประกอบฝ่ายพ่อแม่จะมีพร้อมแล้ว แต่ตอนนี้ไม่มีวิญญูณใหม่ขึ้นมา ถ้าเป็นแบบนี้ ต้องพูดแยกว่า ไม่มีวิญญูณใหม่ ปฏิสนธิ

ผู้ร่วมสนทนา:

ค่ะ เพราะช่วงนั้นยังไม่มี แต่เขาเอาไปเข้ากระบวนการต่างๆ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต):

ตอนที่เอา (DNA) เข้ามาใส่ในไข่และก็ทำเป็นตัวอ่อนใหม่ ตอนนั้นแหละที่เราไม่มีจุดกำหนดแน่นอน ต้องคิดกันอีกว่าปฏิสนธิวิญญูณจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ และในตอนไหน

ตอนแรกมันก็เป็นเพียงมีองค์ประกอบ ๒ ยังไม่มีองค์ประกอบที่ ๓ แม้จะมีพร้อมทั้งของพ่อและแม่ ก็เป็นเพียงองค์ประกอบสอง ยังไม่มีวิญญูณที่ปฏิสนธิ

อันนี้คือจุดที่จะตัดสิน คือที่ถามว่า ปฏิสนธิวิญญูณมาหรือไม่ ตอนไหน

ที่จริงนั้น ในระดับฟิสิกิยาม ก็มีวิธีต่างๆ ที่จะปลูกต้นไม้ต้นใหม่ได้โดยไม่ใช้เมล็ด ไม่ต้องผสมพันธุ์ เช่น ใช้วิธีตอน การเพาะเลี้ยงตัวอ่อนของสัตว์ รวมทั้งมนุษย์ ที่ไม่ใช้สเปิร์ม หรือไม่ใช้การผสมพันธุ์อย่างปกติ เมื่ออยู่ในชั้นของฟิสิกิยาม ก็อาจจะพัฒนาวิธีการใหม่ๆ ขึ้นได้ในทำนองนั้น เรื่องก็คงมาไม่ชัดในชั้นของจิตนิยามและกรรมนิยาม ที่จะว่า ความเป็นมนุษย์ หรือความเป็นสัตว์นั้นๆ ได้เริ่มขึ้นแล้ว มีปฏิสนธิวิญญูณแล้วหรือไม่ ที่จุดไหน เมื่อใด

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

ผู้ร่วมสนทนา:

หลวงพ่อดับ ขมมีอีกประเด็นหนึ่ง ไม่รู้ว่าจะง่ายกว่าหรือเปล่า คือ เป็นที่ทราบกันนะครับว่าความรู้ทางด้านพันธุกรรมมนุษย์เจริญไปอย่างที่ได้ทราบเรียนในเบื้องต้นก็คือ มนุษย์สามารถอาจจะเลือกลูกที่มีลักษณะตามต้องการได้ ซึ่งก็คงมีความเห็นแตกต่างกันว่า ผู้เป็นพ่อเป็นแม่สมควรจะใช้ความรู้ที่อาจจะเกิดขึ้นใหม่นี้อย่างไร

ถ้าถามง่าย ๆ ก็คือ สมมติมนุษย์สามารถจะเลือกลูกตามที่ต้องการได้ สมควรหรือไม่ที่จะเลือกหรือควรจะปล่อยให้ลูกเป็นผลผลิตกันของธรรมชาติ อย่างมากก็เพียงแต่ช่วยผสมในหลอดแก้ว แต่ไม่ควรจะไปเลือกว่าลูกจะมีลักษณะเป็นอย่างไร

ทางการแพทย์ปัจจุบันเขาจะพูดกันถึงเรื่องการเลือกลูกคนใหม่ให้ปลอดจากโรค เพราะว่าความรู้เรื่องโรคมันมีมากขึ้น สามารถรู้ได้ว่าตัวอ่อนนี้มีโรคนี้ติดมาในตัวหรือไม่ ถ้ามีก็เลือกออกเสีย ผสมให้ได้ตัวอ่อนใหม่ที่ไม่ใช่โรค มนุษย์ในอนาคตจะได้แข็งแรงปราศจากโรค แต่ความรู้ก็อาจจะนำไปสู่การเลือกอย่างอื่น เช่น เลือกว่าลูกฉลาด-ไม่ฉลาด ตัวสูง-ตัวเตี้ย

ในแง่ของบาปกับบุญในกรณีอย่างนี้ หรือในแง่ของความพยายามที่จะตัดสินใจว่า พ่อแม่ควรจะเลือกลักษณะของลูกมากน้อยแค่ไหนเพียงใด จะมีหลักหรือแนวคิดในทางศาสนาอย่างไร ที่จะเป็นที่อ้างอิงได้ หรือว่าเป็นเรื่องที่ต้องตัดสินใจของแต่ละคน เพื่อตัดสินใจตามแต่ละสถานการณ์

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

อันนี้คงไม่เป็นปัญหาในแง่บุญหรือบาปโดยตรง แต่เห็นได้เลยว่า เริ่มต้นด้วยบุญ เพราะว่าพ่อแม่ที่ทำอย่างนั้น ก็ทำด้วยเจตนาดี อยากให้

ลูกดีมีสุขและสมบูรณ์มากที่สุด

แต่จะเป็นปัญหาได้ในเชิงซับซ้อน หรือไม่ก็เรื่องบุญขั้นสูงในระดับปัญญา พุดง่ายๆ ว่าเป็นปัญหาในทางปัญญามากกว่า คือที่ว่ามนุษย์รู้เข้าใจมองเห็นความสัมพันธ์ในระบบเหตุปัจจัยของธรรมชาติ และแม้แต่ความซับซ้อนเชิงสังคมเพียงพอหรือไม่ ตลอดจนปัญหาความต้องการที่ไม่อาจจะลงตัวในหมู่มนุษย์ด้วยกัน

ในแง่หนึ่ง มันก็เป็นความสามารถของมนุษย์ที่ทำอะไรตามต้องการได้มากขึ้น ในสิ่งที่คิดว่าเป็นประโยชน์แก่ตนมากขึ้น ก็เหมือนกับการดำเนินชีวิตของเราที่มีเทคโนโลยีโน่นนี่มาช่วย ก็เท่านั้นเอง แต่สิ่งที่ได้มา ได้มาพร้อมกับผลกระทบอะไรต่อไป อย่างไรรู้บ้าง ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ก็เหมือนกับเรามีเทคโนโลยีเจริญ แน่แน่นอนว่าได้ประโยชน์ เพราะเราตัดสินใจจากความมุ่งหมายของเราที่เห็นประโยชน์แล้ว แต่มันก็มาพร้อมด้วยผลข้างเคียงหลังจากที่เรามีเทคโนโลยีแล้ว ก็เกิดผลอะไรต่างๆ ทางสังคม ทางอื่นๆ ขึ้นมา อันนี้บางทีมันก็ซับซ้อนจนกระทั่งเราก็คิดไม่ถึงตามไม่ทัน

นี่ก็เช่นเดียวกัน การที่เลือกลูก อะไรต่างๆ ก็มีผลซับซ้อน เริ่มต้นบางทีพ่อแม่ก็ทะเลาะกันว่าเอาลูกชนิดไหน เธอจะเอาหน้าตาแบบนี้ฉันจะเอาหน้าตาแบบนี้ แค่นี้ยังกันว่าอย่างไรหนสวย จะเอาสวยแบบไหน ก็กลายเป็นปัญหาครอบครัว ยิ่งเหมือนกันนะ บางที บางกรณี หากเราไม่มาแย้งกันตัดสินใจ กลับจะดีกว่า

กรณีตัวอย่างง่ายๆ ก็เช่นในประเทศจีนที่มีประชากรหนาแน่นมากถึง ๑,๒๐๐ ล้านคน รัฐบาลต้องมีนโยบายวางแผนครอบครัวอย่างเข้ม ออกกฎหมายกำหนดให้มีลูกได้ครอบครัวละคนเดียว ปัญหาซับซ้อนโดยมีปัจจัยทางสังคมเข้าแทรกกว่า คนจีนนิยมมีลูกชาย เมื่อกฎหมายออกมาคนจีนถ้ามีลูกหญิง บ้างก็ถึงกับหาทางทำลายเสีย ยิ่งถ้าเลือกได้ด้วยวิธี

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

ทางวิทยาศาสตร์ ก็จะเลือกกันแต่ผู้ชาย ในระยะยาวก็จะเสียภาวะสมดุลของประชากร เป็นต้น

แต่ที่ว่านี้ ครอบครัวบ้าง สังคมบ้าง ก็ยุ่งเลย ต่อไปมนุษย์จะมีปัญหามากขึ้นในครอบครัว และในสังคม แม้แต่เรื่องเลือกลูก แล้วผลดีผลร้ายด้านไหนจะมากกว่ากัน ไม่แน่นอน บางทีผลร้ายก็มากเหมือนกัน ชนิดที่คนอาจจะนึกไม่ถึง แม้แต่เรื่องที่ละเอียดประณีต เช่นความสุขบางอย่างในครอบครัวจะเสี่ยงภัยไปหมด และที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ คนส่วนมากมักเลือกตัดสินใจโดยดูเฉพาะแง่มุมที่ตนถูกใจชอบใจในเวลานั้น นอกจาก**ปัญญา**เห็นไปไม่ทั่วตลอดแล้ว **สติ**ก็ยังนึกไปไม่รอบคอบอีกด้วย ผลตามมาจะเป็นอย่างไร นี่แหละเพราะปัญหาทางเทคโนโลยีที่พัฒนาไกล มีทางเลือกให้มาก แต่คนพัฒนาไม่ทัน ไซ้ใหม่ ลองคิดดูให้ถี่เถอะ

ผู้ร่วมสนทนา:

ตอนนี้เรามาถึงประเด็นสำคัญที่อาจารย์ว่า ประเด็นคือการเอาเซลล์ผิวหนังของบิดามาแทนที่นิวเคลียสในไข่ของมารดา มีการปฏิสนธิหรือไม่ นี่เป็นประเด็นที่สำคัญมาก ถ้าเราจะพูดว่าไม่มี ก็แปลก เพราะถ้าเราปล่อยให้ (เซลล์) โต ก็จะกลายเป็นแกะดอลลิจจริง ๆ คือเป็นสิ่งมีชีวิตใหม่ แต่ในการวิจัยของมนุษย์ทุกวันนี้เรามีได้ปล่อยให้โตเช่นนั้น เราเพาะให้ได้แค่ ๕๐-๑๐๐ เซลล์ แล้วเราก็เริ่มเอาเซลล์เหล่านั้นไปรักษาโรค ไปเป็นอะไหล่พูดให้ชัดคือไปเป็นอะไหล่ของมนุษย์คนอื่น

ดังนั้นผมคิดว่าตรงนี้น่าจะหาคำตอบ คือมันจะมีวิธีหาคำตอบให้ได้ไหมครับว่า กระบวนการนี้มีวิญญาณปนปฏิสนธิหรือไม่ เพราะว่าตรงนี้เป็นเรื่องที่ไม่เคยได้ยินจากที่ไหนๆ หรือจากศาสนาใดเลย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

ตรงนี้อาตมาต้องยอมรับว่ายาก ข้างต้นก็ได้พูดไปบ้างแล้ว เหมือนกับต้องพูดซ้ำอีก

ที่ว่ายากก็เพราะมีการจัดสรรปัจจัยใหม่ แม้ว่าหลักการก็อย่างเดิม แต่กระบวนการของปัจจัยมันมาในรูปลักษณะใหม่ เรายังไม่ขัดต่อความเป็นไปของมัน ว่าในความเป็นไปตามลำดับขั้นตอน จะมีอะไรเกิดขึ้นตอนไหน คือไม่ขัดในความจริงของธรรมชาตินั่นเอง

หลักที่ว่าอย่างเดิมอันเดียวกัน ก็คือ ต้องมีองค์ประกอบครบ ๓ คือ องค์ประกอบฝ่ายบิดา องค์ประกอบฝ่ายมารดา และองค์ประกอบฝ่ายสัตว์ที่เกิดคือปฏิสนธิวิญญาณ องค์ประกอบสองอย่างแรกนั้นมีพร้อมแล้ว มี DNA ทั้งสองฝ่าย เรามาไม่ขัดกับองค์ประกอบที่ ๓

ปัญหาอยู่ที่ว่า มีสภาพเอื้อขึ้นมาพร้อมแล้ว แต่จะมีวิญญาณปฏิสนธิหรือไม่

เมื่อไม่ขัด เราจึงต้องมาอาศัยการตีความเอา แต่ความจริงไม่ขึ้นกับการตีความ เราก็ตีความตามที่เราจะเอาอย่างนั้นอย่างนั้นบนฐานของความรู้เท่าที่เรามี ซึ่งก้ำกึ่งกับการที่จะเป็นเพียงความคิดเห็น คือเสี่ยงต่อการที่ว่าเราจะทำตามความคิดเห็นหรือตามความต้องการของเรา แต่ไม่ได้ทำตามความจริงของธรรมชาติ

ผู้ร่วมสนทนา:

ผมขออนุญาตให้ข้อมูลเพิ่มเติม การให้เหตุผลนั้นต่างกัน ผมคิดว่ากรณีที่อาจารย์พูดนี้เป็นเหตุผลที่ลึกซึ้ง และน่าจะหาคำตอบต่อ

ขออนุญาตยกตัวอย่าง ทางอิสลามนั้นก็พูดชัดเจนว่าห้ามโคลนนิ่งสาเหตุที่ทางอิสลามให้ เท่าที่จับใจความได้ก็คือ มันรบกวนการสืบสายตระกูล ทำนองว่ากระบวนการใดๆ ที่รบกวนให้สืบสายตระกูล

สนทนารธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

ทำให้รู้ไม่ได้ว่าใครเป็นพ่อแม่ใครกันแน่ ทางอิสลามล้วนห้ามทั้งสิ้น เช่น ไปเอาไข่ของคนอื่นมาทำปฏิสนธิเทียม หรือเอาเชื้อของผู้ชายอื่นมาทำปฏิสนธิเทียม การอุ้มบุญ ปฏิสนธิแล้วฝากให้หญิงอื่นตั้งครรภ์ เป็นต้น เหตุที่ไม่ให้เพราะรบกวนการสืบสายตระกูล โคลนนิ่งก็ถูกห้ามเพราะเหตุผลเดียวกัน

จะเห็นว่าการให้เหตุผลจะต่างกัน ตรงนี้น่าสนใจมากทีเดียวว่า ต้องหาคำตอบต่อว่า การเอาเซลล์ร่างกายมาเพาะนี้เป็นการปฏิสนธิของวิญญานหรือไม่

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

คำตอบที่ว่าทางอิสลามนั้น อาตมาว่าเข้าแนวของหลักใหญ่ที่ว่า การกระทำใดทำให้กุศลธรรมเจริญ อกุศลธรรมเสื่อม ก็ใช้ได้ การกระทำใดที่ทำให้กุศลธรรมเสื่อม อกุศลธรรมเจริญ ก็ไม่ถูกต้อง

ในกรณีนี้ก็ต้องพิจารณาว่าเรื่องของประเพณีการสืบสายครอบครัว เป็นสิ่งที่ดีงาม อย่าไปกระทบกระเทือน คล้ายๆ อย่างนั้น อันนี้เป็นการใช้เหตุผลในเฉพาะกรณี แต่หลักการใหญ่ก็อย่างที่ว่า การกระทำใดที่ทำให้กุศลธรรมเจริญ อกุศลธรรมเสื่อม ก็ควรสนับสนุน การกระทำใดที่ทำให้กุศลธรรมเสื่อม อกุศลธรรมเจริญ ก็ไม่ควร

กรณีนี้คล้ายๆ ว่า ให้มนุษย์ได้มีหลักพิจารณาในการตัดสินใจ เพราะมนุษย์เป็นผู้ที่จะเลือกทำ ถ้าว่าตามทางพุทธศาสนา จะไม่พยายามไปแทรกแซง เพราะถือหลักความจริงของธรรมชาติ เป็นแต่เพียงว่าความจริงมันมีอยู่ของมัน มันจะเป็นอย่างไร มันก็เป็นของมันอย่างนั้น ในเมื่อความจริงเป็นอย่างนั้นแล้ว มนุษย์จะทำอะไรจึงจะให้กุศลธรรมเจริญ ให้กุศลธรรมเสื่อม ก็อยู่ที่มนุษย์จะตัดสินใจ แต่จะตัดสินใจได้ถูกต้องดีแค่ไหน ก็มีองค์ประกอบอย่างที่คุณยกกันมาแล้ว เราก็เลยต้องมาศึกษา

เจริญปัญญาและใช้ปัญญากันให้มาก และตั้งเจตนาให้ดี

แต่ที่คุณหมอว่า ก็เป็นเรื่องที่จะต้องหาความชัดเจน ว่าจะมีปฏิสนธิวิญญานขึ้นได้ตอนไหนบ้างไหม ในกระบวนการที่ว่าเมื่อไหร่ (โคลนนิ่ง)

ผู้ร่วมสนทนา:

ท่านจะหมายความว่าอย่างนี้หรือเปล่าครับ คือ ถ้าอย่างที่คุณหมอ ประเสริฐเล่าก็คือว่า ปัจจุบันนี้นักวิทยาศาสตร์รู้แล้วว่า ถ้าใช้กระบวนการ อย่างที่ว่านี้ ซึ่งไม่ใช่เป็นกระบวนการธรรมชาติ เป็นกระบวนการที่ไปเอา นิวเคลียสจากตัวแก่ของเราไปใส่ในไข่ตัวใหม่ ในที่สุดมันเกิดเป็นชีวิตได้ เกะก็เป็นตัวอย่างมาแล้ว แมวก็คือเป็นตัวอย่างมาแล้ว หนูก็เป็นตัวอย่างมาแล้ว คนยังไม่เคยมีตัวอย่าง ถ้าตีความข้างเคร่งก็ต้องบอกว่า ยังไงๆ วิญญานก็มีแน่ แต่ว่ายังจะมีประเด็นตีความหรือเปล่าว่าวิญญานที่ว่านี้ มาเมื่อไร อย่างนั้นใช่หรือไม่ครับ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

ตอนนี้อาตมาคิดว่า ตัวเองนี้ยังไม่ให้ความเห็นเด็ดขาดลงไป คือว่าถ้าจะตัดสินหรือให้ความเห็น จะต้องหาความชัดเจนในเรื่องนั้นก่อน ให้ได้ความรู้เข้าใจที่เพียงพอ

ตอนนี้ต้องบอกว่ายังขาดความรู้ที่จะแน่ใจในบางขั้นตอน จึงยังไม่อาจตัดสินให้ชัดเจน แต่ถึงอย่างไร ถ้าเราไม่ติดในแนวคิดที่แยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติ อาตมาก็มองว่าเรื่องนี้เป็นกระบวนการ ธรรมชาติ โดยมีองค์ประกอบที่เป็นธรรมชาติฝ่ายมนุษย์เข้าไปแทรกหรือร่วมเพิ่มเติม

สนทนาธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

ธรรมชาติที่เป็นปัจจัยฝ่ายมนุษย์ ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษ ก็คือ **ปัญญา** ซึ่งจัดสรรปัจจัยต่างๆ ที่เข้ามาและเอาเข้ามาสัมพันธ์กัน โดยสนอง **เจตนา** ของตน มนุษย์เป็นธรรมชาติสุดพิเศษที่มีคุณสมบัติต่างจากธรรมชาติอื่นๆ คือมีปัญญาและมีเจตจำนงนี้แหละ และทั้งปัญญาทั้งเจตนา ก็มีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนปรุงแปรเป็นอย่างยิ่ง เมื่อเข้าไปร่วมในกระบวนการธรรมชาติ จึงจะทำให้กระบวนการของธรรมชาติเป็นไปต่างๆ อย่างสุดจะทำนาย

ถ้าเรายังมองเรื่องนี้เป็นกระบวนการธรรมชาติ ก็จะช่วยให้เราระวังเรื่องเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยระลึกตระหนักรู้ว่า มนุษย์ไม่ได้มีความสามารถที่จะสร้างชีวิตใหม่ขึ้นมา มนุษย์เป็นแต่เพียงเอาความรู้ในธรรมชาติมาใช้ ในการเอาสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาจัดทำหรือดำเนินการ ยกเยื้องอะไรบางอย่างก็แล้วแต่ตามที่ตนต้องการ พูดตามภาษาของธรรมชาติก็คือ ปัญญาและเจตนา รวมทั้งอินทรีย์ต่างๆ ของมนุษย์ เข้าไปเป็นปัจจัยร่วมเบียดกันผลักดันปัจจัยอื่นๆ

เป็นอันว่า เราจะยังต้องพิจารณาให้ความเห็นให้ชัดยิ่งขึ้นในเรื่องที่ว่า ในการโคลนนิ่งโดยเอาเนื้อเยื่อมาใช้นี้ ตลอดกระบวนการจะมีจุดไหนที่วิญญูณปฏิสนธิได้หรือไม่

ถ้ามองดูง่าย ๆ ก็เห็นได้ว่า ตอนที่เรากำลังการกับเนื้อเยื่อ ตอนแรกก็ไม่มีอะไร เหมือนกับเรื่องเซลล์พืช เซลล์ก็เป็นเพียงส่วนประกอบของร่างกาย มันจะกระจาย ขยาย แยกตัว เพิ่มตัวขึ้นมา หรืออะไรก็แล้วแต่มันก็แค่นั้น

แต่ตอนที่เอาเซลล์เนื้อเยื่อไปฝังในไข่ หลังจากเปลี่ยนเอา DNA ใหม่ใส่แทนในไข่แล้ว มีอะไรเกิดขึ้นอีกที่ต่างออกไปไหม อันนี้น่าพิจารณาคือก่อนที่จะให้ความเห็น ต้องดูความจริงที่ว่า ในตอนที่เอาไปฝังในไข่แล้ว มีอะไรที่ผิดปกติขึ้นมาอีกบ้าง ที่จะเป็นจุดสะกิดทำให้วิญญูณเกิดจะ

ตอบคำถามเมื่อถึงของคุณหมอได้ในตอนนี้ ก็คงเป็นการตอบแบบมีเงื่อนไข คือ ถ้าหนูและแมวที่เป็นโคลน (clone) นั้น มีความเป็นสัตว์ชนิดนั้นๆ อย่างสมบูรณ์ มันก็คือมีวิญญาณอย่างนั้นแล้ว แต่ยังมีข้อที่ไม่ชัด ซึ่งจะต้องพิจารณาว่าวิญญาณที่ว่านี้มีขึ้นเมื่อไร

ผู้ร่วมสนทนา:

คิดว่าตัวไข่เป็นสิ่งแวดล้อม ซึ่งข้างในมีสารเคมีที่ทำหน้าที่อยู่ อย่างเดียวกันก็คือ กระตุ้นให้ตัวพันธุกรรมที่รับมา ทำงานให้กลายเป็นตัวอ่อน คือมันถูกโปรแกรมมาแล้ว

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

ขอภัยแทรกนิด หมายความว่า ไข่ในกรณีนี้เป็นเพียงสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการที่จะเจริญเติบโตของเซลล์เนื้อเยื่อนั้น

ผู้ร่วมสนทนา:

ใช่ครับ เหน้ันเอง

เพราะฉะนั้นหลักง่ายๆ คือ ถอดนิวเคลียสออกไปเสีย แล้วเอานิวเคลียสตัวแกมาใส่ แล้วก็ใส่สารเคมีให้เต็มที เป็นที่พิสูจน์ว่าอย่างนี้ทำได้ หนูก็ทำได้ แกะก็ทำได้ วัวก็ทำได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

มันก็ต่างอย่างชัดเจนจากการผสมพันธุ์ตามปกติ ที่ฝ่ายไข่ของผู้หญิงนั้นมีนิวเคลียสอยู่

ผู้ร่วมสนทนา:

ต่างกันโดยสิ้นเชิง ไข่ยังงีก็ต้องมาจากแม่ แต่ไม่จำเป็นต้องใช้ตัวอ่อนที่ของตัวพ่อ

แต่มันมีความแปลกของเซลล์ของมนุษย์ หรือเซลล์ของสัตว์อื่นๆ ว่า ตัวส่วนที่ไม่ใช่ส่วนนิวเคลียสข้างใน ก็มีบางส่วนซึ่งเหมือนกับ DNA อยู่ในส่วนที่เรียกว่า ไมโทคอนเดรีย นอกนิวเคลียส ส่วนนี้แปลกมากคือมาจากแม่ฝ่ายเดียว มี DNA อยู่ แต่เป็น DNA เฉพาะของแม่

เพราะฉะนั้นในวิทยาศาสตร์เราสามารถที่จะใช้ DNA ของแม่ เนื่องจากว่าสายมันเป็นสายตรงสายเดียววิ่งกลับไปหาตัวแม่ เพราะฉะนั้นนักวิทยาศาสตร์ก็จะใช้ตัว DNA ที่อยู่ในส่วนไมโซนิวเคลียส ตามกลับไป ที่ DNA สายแม่ ไล่ไปยาวที่สุดเท่าไร ถามคำถามนี้ได้ มีหนังสือเขียนออกมาว่าสายพันธุในยุโรปทั้งหมด จากการศึกษาโดยใช้ไมโทคอนเดรีย ดีเอ็นเอ พบว่ามาจากผู้หญิง ๗ คน มันมีสายมาจากการที่ศึกษาสายพันธุของดีเอ็นเอขึ้นไป แล้วเขาก็ใช้วิธีนี้สืบย้อนกลับไปจนถึงแอฟริกาว่า จากแอฟริกาก็แตกไปเป็น ๗ สาย และก็ค้นหาไปได้เรื่อยๆ คือรหัสพันธุกรรมพวกนี้ ขณะนี้อ่านได้ทั้งหมด เพราะฉะนั้นโอกาสที่จะได้เรียนรู้ว่าใครมาจากสายไหนทำได้หมด อ่านได้ว่าสายนี้กับสายนี้แตกต่างกันมากน้อยแค่ไหน อย่างนี้เป็นต้น

ถ้าสมมุติว่านักวิทยาศาสตร์อ่านรหัสแล้ว เข้าไปอีกข้างหนึ่งที่เป็นสุดโต่ง ที่บอกว่าชีวิตมันเกิดขึ้นจากสารเคมีและฟิสิกส์ และโดยวิวัฒนาการเปลี่ยนไปเรื่อยๆ จากสัตว์ชั้นต่ำมาจนถึงมนุษย์ ถ้าคิดอย่างนี้แล้วก็จะน่ากลัวอีกแบบหนึ่ง เพราะว่ายกตัวอย่างเช่น ในขณะนี้ห้อง LAB เราสามารถที่จะสร้างไวรัสตัวใหม่ได้เอง ก็แปลก มันมาจากสารเคมีสร้างไปจนกระทั่งเป็นไวรัสขึ้นมา ก็แพร่พันธุ์กลับเข้าไปในธรรมชาติได้

สิ่งเหล่านี้ก็อาจจะน่ากลัวในแง่ที่ว่ามนุษย์สามารถทำสิ่งเหล่านี้ได้ แต่พอเวลาไปพูดถึงเรื่องวิญญาณ เช่นเรื่องต่างๆ ที่เราพยายามที่จะพูดถึงกัน ในส่วนต่อเนี้ยกมาก

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

มีสองแง่ที่อยากจะพูดตรงนี้ คือ

๑. ในทางนามธรรม พูดได้ง่าย บอกว่า สภาพเอื้อมีขึ้นเมื่อไร วิญญาณก็ปฏิสนธิได้เมื่อนั้น หมายความว่า ถ้ามนุษย์สร้างสภาพเอื้อให้มัน มันมีปัจจัยพร้อมแล้ว วิญญาณก็อาศัยปัจจัยนั้นปฏิสนธิเลย

๒. มีจุดที่นักวิทยาศาสตร์ก็ไม่สามารถให้ความกระจ่างชัด คือ การที่ยังต้องอาศัยองค์ประกอบฝ่ายไข่ของผู้หญิง ยังไม่สามารถตัดขาดออกไปได้ มันก็ทำให้มีจุดที่ต้องพิจารณา

เมื่อที่เราพูดถึงขั้นตอนที่ว่า เอาเนื้อเยื่อมาโคลน มันก็ไม่มีอะไรเป็นเพียงการเพิ่มขยายตัวของเซลล์ในเนื้อเยื่อของอวัยวะ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของร่างกายของคนนั้น เท่านั้นเอง ถ้าเซลล์เนื้อเยื่อนั้นมาอาศัยไข่เป็นสภาพแวดล้อม แล้วมันก็เพียงว่าเจริญงอกงามขึ้นมา ก็หมดเรื่องไม่มีอะไร แต่ตอนนี้วิทยาศาสตร์ต้องมาไขให้ความกระจ่างตรงนี้ว่า มีอะไรเกิดขึ้นตรงนี้ คือบทบาทของส่วนนอกนิวเคลียสของไข่ องค์ประกอบและปัจจัยจุดนี้มีความสำคัญอย่างไรแค่ไหน มีบทบาทอะไรในระบบความสัมพันธ์ของเรื่องนี้

ต้องมาพิจารณากันว่า ตอนที่เข้ามาอยู่ในไข่แล้ว ตรงจุดที่ว่าต้องมีปัจจัยจำเพาะฝ่ายของมารดา (คือส่วนนอกนิวเคลียสของไข่) ที่ดูเหมือนบอกทำนองว่าขาดไม่ได้ ปัจจัยตรงนี้เป็นตัวสำคัญแค่ไหน แล้วจะไปโยงกับเรื่องนามธรรมและเรื่องวิญญาณที่ว่านี้ได้อย่างไร จุดนี้เราไม่รู้ชัด ก็หมายความว่าวิทยาศาสตร์ก็ยังไม่รู้ชัด เมื่อทางรูปธรรมไม่ชัด ทางฝ่าย

สนทนาธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

นามธรรมก็บอกว่าฉันก็ไม่รู้ชัดเหมือนกัน จะตัดสินใจได้อย่างไร ในเมื่อมีจุดที่ต่างก็ยังไม่ชัด

ผู้ร่วมสนทนา:

ไม่แน่ใจว่ารู้ชัด คืออย่างนี้ครับท่าน คือว่าถ้าหากว่ามองดูจากว่า ถ้าหากว่าปฏิสนธิวิญญาณเกิดขึ้น ฝ่ายพ่อก็เอา DNA ของฝ่ายพ่อมา ฝ่ายแม่ก็มี DNA ของฝ่ายแม่มา เมื่อพ่อเข้าไปอยู่ในรังไข่ของแม่ที่มีปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่พอ ตัวอ่อนก็จะเกิดขึ้นได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

ปฏิสนธิวิญญาณ เมื่อได้ปัจจัยเอื้อพร้อม ก็เกิดได้เลย

ผู้ร่วมสนทนา:

ตอนนี้ถ้าเรามองว่า ถ้าเกิดเป็นเซลล์ของผิวหนังของตัวแก่ ซึ่งก็มี DNA ของพ่อ กับ DNA ของแม่อยู่ เมื่อเข้าไปในไข่ที่มีความพร้อม ก็จะเกิดเป็นตัวอ่อนได้เหมือนกัน อันนี้ก็เป็นปฏิสนธิวิญญาณเกิดขึ้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

พิจารณาในแง่ว่า ถ้าเป็นเซลล์เนื้อเยื่อของฝ่ายพ่อหรือใครก็ได้แล้วแต่เอาไปใส่ในไข่ แล้วไข่เป็นเพียงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตของมันเท่านั้น ถ้าได้แค่นี้ ก็จะมองไปได้ในแง่ว่าเซลล์เนื้อเยื่อนั้นเป็นเพียงส่วนประกอบของอวัยวะที่เจริญออกมาไปตามปกติเท่านั้นเอง

แต่ตอนนี้ ที่ฟังคุณหมอบอก ก็คล้ายๆ ว่ามันมีปัจจัยที่ขาดไม่ได้อีกอันหนึ่ง คือ ในไข่นั้นมีอะไรอีกที่มีส่วนเอื้อให้เป็นตัวอ่อน ที่ว่าเป็นส่วนนอกนิวเคลียสของไข่ ตัวนี้คล้ายๆ ว่า ขาดไม่ได้ใช่ไหม ก็เลยทำให้คิดเผื่อ

ขึ้นมาว่า ตัวนี้อาจจะเป็นปัจจัยตัวสำคัญหรือเปล่า ที่จะเอื้อให้วิญญาณ มาปฏิสนธิ เมื่อฟังเรื่องนี้แล้ว ก็เลยคล้ายกับว่าฝ่ายหนึ่งยังไม่ชัด ทำให้ อีกฝ่ายหนึ่งก็พลอยไม่ชัดไปด้วย

ผู้ร่วมสนทนา:

จะลองให้ข้อมูลซึ่งจะทำให้สับสนเข้าไปอีก จริงๆ แล้ว ในธรรมชาติ ของสัตว์ ปลากัดเปลี่ยนเพศได้จากสิ่งแวดล้อม และจริงๆ แล้วเรื่องเพศชาย- เพศหญิงที่จะต้องมีความคู่แล้วก็เกิดเป็นสัตว์ตัวใหม่ขึ้นมา มีลูกอะไรต่างๆ ใน ธรรมชาติมันยิ่งกว่านั้นอีกในแง่ที่ว่า ถ้าสัตว์ใดก็ตามในช่วงใดช่วงหนึ่ง ชาติตัวเมียหรือชาติตัวผู้ มันก็สามารถที่จะเปลี่ยนเพศได้

ในปัจจุบันก็มีคนพยายามทำการทดลอง ที่บอกว่าเอาเซลล์ ประสาทที่ไม่มีพอลอยแล้วมาสร้างเป็นตัวอ่อนได้หรือไม่ อะไรต่างๆ พวกนี้ ในขณะนี้เริ่มทำได้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นผมคิดว่า ในขณะนี้ก็มีกฎเกณฑ์ เรื่องของธรรมชาติอยู่ซึ่งนักวิทยาศาสตร์พยายามที่จะเข้าไปหากฎเกณฑ์ ต่างๆ พวกนี้ มันก็พิสูจน์ได้ไปตามสัตว์ชนิดต่างๆ และสัตว์ชนิดต่างๆ ใช้ กฎเกณฑ์ที่ไม่เหมือนกัน

ผมคิดว่ามนุษย์อยู่ในสถานะที่ลำบาก เพราะความรู้ที่มากขึ้น แล้วเราเข้าไปเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมมากขึ้น แต่มันก็ยังมีประเด็นกลับมา สุดท้ายก็คือว่า เราก็มองเห็นอยู่ว่ามนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่นชัดเจน ตรงจุดแยกอยู่ที่ตรงไหน อันนี้ยังเป็นนักวิทยาศาสตร์ยิ่งเข้าใจยากขึ้นๆ ทุกวัน

ผมขออนุญาตต่ออีกนิดหนึ่ง ไม่ทราบว่าจะตีความอย่างไร อ.ปรีดา ว่าอย่างนี้ได้หรือไม่ว่า ถึงแม้เชื่อตัวผู้กับไข่แม่จะผสมกันเกิดเป็นชีวิต ก็ อาจจะยังไม่ใช่มนุษย์ ไม่ทราบว่าตรงนี้อาจจะเป็นประเด็นหรือเปล่า แล้ว ถึงช่วงเวลาหนึ่งจึงจะเกิดความเป็นมนุษย์ขึ้น มีวิญญาณขึ้น หรือแยกกัน

ระหว่างสองอันนี้หรือเปล่า ขออนุญาตทำให้มันยุ่งขึ้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

ก็อย่างที่ว่า เราไปคำนึงถึงการตีความแบบที่ว่า ตอนที่ผสมไข่แล้ว อาจจะยังไม่มีปฏิสนธิวิญญาน แล้วปฏิสนธิวิญญานมาทีหลัง แต่ถ้าถือตามหลักแบบพื้นฐานก็คือ ถือว่าเจ้าสามปัจจัยมันมาร่วมกัน (เรียกตามศัพท์ว่าประชุมพร้อม) หมายความว่า องค์ประกอบสองอย่างแรกพร้อมแล้วอย่างที่สองก็มาด้วยเลย คล้ายๆ อย่างที่สองเหมือนกับรออยู่แล้ว มันอาศัยความพร้อมขององค์ประกอบสองอย่างแรก พอสองอย่างนี้พร้อมได้โอกาส มันก็เริ่มเลย

เพราะฉะนั้น ถ้าว่าตามนี้ จะถือว่าเป็นการตีความข้างเคร่งก็แล้ว แต่ ก็ถือว่าปฏิสนธิวิญญานก็พร้อม หรือเริ่มความเป็นมนุษย์พร้อมกับการที่ไข่ผสมได้

ที่นี้มาถึงการตีความข้างเคร่ง ก็มาคล้ายกับที่คุณหมอว่า คือ เรื่องที่ว่าเอาเนื้อเยื่อมาโคลน ตอนแรกเราก็มองว่ามันเป็นเพียงการเจริญงอกงามของเซลล์ธรรมดาของอวัยวะ แล้วต่อมาเอามาใส่ในไข่ ตรงนี้ที่ว่า ต้องอาศัยองค์ประกอบฝ่ายแม่นั้นชัด ถ้าเราตีความข้างเคร่ง ก็บอกว่า ตรงนี้ปฏิสนธิวิญญานเกิด

ก็แบบเดียวกัน ตอนนี้ก็คล้ายๆ ว่าพูดได้แค่นี้ก่อน เพราะตกลงว่าเรายังไม่มีความชัดเจนพอในเรื่องความจริงของธรรมชาตินี้ด้วย เราก็พูดได้แค่เท่าที่เราพอมองเห็น แล้วก็เอามาประกอบการพิจารณา แล้วก็ให้เป็นความเห็น แต่เราไม่สามารถไปตัดสินความจริงได้ ก็เป็นความเห็นของเราเท่าที่ดูจากความจริงเท่าที่รู้

ในเรื่องเพศ ในทางพุทธศาสนาก็ถือว่าเปลี่ยนไปเปลี่ยนมาอยู่แล้ว ผู้ชายก็เปลี่ยนเป็นผู้หญิง ผู้หญิงก็เปลี่ยนเป็นผู้ชาย แต่เพียงชั่วหน่อย ก็

หมายความว่าชาติต่อไป คนผู้ชายก็ไปเกิดเป็นผู้หญิง คนผู้หญิงก็ไปเกิดเป็นผู้ชาย ก็แล้วแต่เหตุปัจจัย แต่องค์ประกอบสำคัญก็คือ ความโน้มเอียงของจิตใจ ความใฝ่ปรารถนา จิตที่สร้างของตัวเองไว้ ก็คือกรรมนั้นแหละ คนสร้างตัวเอง

กรรม ก็คือการคิดปรารถนา เจตจำนง ความมุ่งหมายใฝ่ฝัน ความโน้มเอียง จิตฝึกฝนครุ่นอยู่ และพฤติกรรมตามที่ได้ เช่นว่า ผู้ชายที่คิดถึงความเป็นผู้หญิงอยู่เรื่อย ต่อไปก็เปลี่ยนเพศไปเกิดใหม่เป็นผู้หญิงได้ ผู้หญิงที่จิตใจโน้มเอียงมาทางผู้ชาย สะสมแรงโน้มเอียงมากเข้า ต่อไปเกิดใหม่ก็เป็นผู้ชาย แต่เรื่องในสมัยพุทธกาลว่าเปลี่ยนในชาตินี้เลยก็มี ส่วนที่ว่าเปลี่ยนในชาติใหม่เป็นเรื่องธรรมดา เกิดใหม่ก็เปลี่ยนได้โดยอาศัยกรรม การปรุงแต่ง อันนี้เรื่องความเป็นหญิง-เป็นชาย จึงไม่ใช่เรื่องตายตัว เป็นเรื่องธรรมดาของธรรมชาติอย่างที่ว่า

ก็กลับมาสู่ประเด็นเรื่องนี้ คือเรื่องตัวชีวิตที่ว่า ความเป็นมนุษย์เริ่มต้นไหน เท่าที่เท่ากันมาในวันนี้ เราพอจะได้ความคร่าวๆ อย่างนี้ก่อน คือเอาเป็นว่า พุทธศาสนาถือมาเป็นหลักพื้นฐานว่า เมื่อองค์ประกอบฝ่ายบิดา และฝ่ายมารดาพร้อมแล้ว อาศัยองค์ประกอบสองอย่างนี้พร้อมนี้ วิญญาณปฏิสนธิก็เกิดเป็นมนุษย์เลย

ถ้าว่าถึงกระบวนการโคลนนิ่งที่ใช้เนื้อเยื่อ ก็เอาเป็นว่า ตอนที่เป็นโคลนจากเนื้อเยื่อในตอนแรก เป็นเพียงการเจริญเติบโตการเพิ่มขยายตัวของเซลล์มา จนกระทั่งมาถึงตอนเข้าไปฝังในไข่ ซึ่งมีองค์ประกอบใหม่ที่เป็นพิเศษจำเพาะ

ตอนนี้แหละที่เรายังไม่รู้ชัด เราก็ตีความข้างเคร่ง คือพิจารณาให้ความเห็นแบบเคร่งไว้ก่อนว่า ตอนนี้วิญญาณปฏิสนธิ หมายความว่าเราไม่ได้ไปตัดสินธรรมชาติ เราอาศัยความรู้เท่าที่มีแล้วก็พูดกันไปก่อน คุณหมอจะว่ายังไงละตอนนี้

ผู้ร่วมสนทนา:

ก็ได้ข้อสรุปค่ะ อย่างที่เป็นการตีความข้างเคร่งอย่างที่ท่านว่า คือตรงที่โคลนนิ่ง ความเห็นส่วนตัวก็คือว่า เมื่อมีชีวิตแล้ว ต้องมีปฏิสนธิ วิญญาณ เพียงแต่มีคำถามว่าปฏิสนธิวิญญาณเกิดขึ้นตอนไหน เพราะว่า ในธรรมชาติเรารู้ว่าจุดไหนเกิดขึ้น แต่เวลาเรามาจัดกระบวนการเราไม่รู้ว่า ความพร้อมมันเกิดขึ้นเมื่อไร เมื่อมีองค์ประกอบสององค์ประกอบ และอัน ที่สามจะเข้ามาตอนไหน เพราะตรงนี้เป็นสิ่งที่เราทำขึ้น ให้มันเกิดความ พร้อม แต่เราไม่รู้ว่าจริงๆ พร้อมเมื่อไร แล้วปฏิสนธิวิญญาณจะเข้ามา ตอนไหน

แต่ถ้าอย่างที่ท่านสรุปให้ ก็คิดว่าพอจะได้คำตอบ และอาจจะไป เป็นแนวทางในการที่จะไปพูดคุยกับคนอื่น ว่าทางพุทธเห็นอย่างไร เพราะอาจารย์สมศักดิ์กับอาจารย์ประเสริฐ ก็พยายามที่จะหาคำตอบที่ ชัดเจนและมีเอกสารอ้างอิงได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต):

อาตมาก็ยังไม่ถึงกับชัดแจ้ง เพราะว่าเรายังไม่รู้ธรรมชาติชัดพอ เรา ต้องรู้ความจริงของมัน เราจึงจะให้ความเห็นได้ชัด แต่ก็ต้องไปให้ถึงจุด นั้นแหละ เพราะเรากำลังพูดถึงจริยธรรม ที่ต้องมีเรื่องความไม่ประมาท ในการที่จะต้องคำนึงอยู่เสมอ ถึงการที่มนุษย์เรายังไม่รู้เพียงพอในเรื่อง ระบบความสัมพันธ์ โดยเฉพาะเรื่องเหตุปัจจัยต่างๆ ที่ทั่วตลอด ตาม หลัก “ผลหลากหลาย จากปัจจัยอันเอก” คือ ผลหนึ่งมาจากปัจจัยทั้งหลาย และปัจจัยหนึ่งนำสู่ผลมากมาย

ตั้งต้นแต่ว่า จะรู้ให้ทั่วถึงและให้ตลอดไปหมดได้อย่างไรว่า เหตุ ปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำลงไปแล้ว จะก่อผลกระทบอะไรต่อไปบ้าง ซึ่งเป็น เรื่องใหญ่มาก วิทยาศาสตร์คงต้องคิดเรื่องนี้กันไปอีกนาน

เรื่องนี้มันเหมือนกับว่าจะรู้ไม่ไหว ส่วนมากก็ยังอยู่กับแคล์ทิ
เหตุเดียวผลเดียว (เอกการณวาท) ด้วยซ้ำ เนื่องจากติดอยู่กับการมุ่งจะ
เอาผลที่ตนต้องการอันใดอันหนึ่ง แล้วเจตนาที่จะสนองความต้องการนั้น
ก็จำกัดการมองและปิดกั้นปัญญาของตนเองให้แคบ ทั้งนี้ก็รวมถึงหลัก
กรรมซึ่งเป็นหลักเหตุปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวมนุษย์โดยตรงด้วย

ความจริงขั้นที่ว่านี้ จะเป็นจุดตันของวิทยาศาสตร์หรือไม่ เพราะ
ยังมองไม่เห็นว่าจะรู้ระบบความสัมพันธ์นี้ให้ทั่วตลอดได้อย่างไร เมื่อ
ยังรู้ไม่ทั่วตลอด ก็คือไม่รู้จริง และมนุษย์จะเอาชนะธรรมชาติได้อย่างไร
ถ้าไม่รู้ทั่วตลอดระบบความสัมพันธ์ที่ว่านี้

อย่างไรก็ดี การที่อารยธรรมมนุษย์ได้มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนท่าที่
ต่อธรรมชาติเสียใหม่ โดยเลิกคิดพิชิตธรรมชาติ แต่หันมาเกื้อกูลกันกับ
ธรรมชาติ (แต่ไม่ใช่ปล่อยเรื่อยเปื่อยไปกับธรรมชาติ) และการที่ในวง
ความเคลื่อนไหวที่เรียกว่าฟิสิกส์ใหม่ (new physics) ได้มีนักวิทยาศาสตร์
พวกหนึ่งตื่นตัวขึ้นมาศึกษาเรื่องจิตใจหรือจะทำความเข้าใจในเรื่อง
นามธรรมให้ชัดเจนขึ้น อาจจะเป็นการก้าวอย่างขั้นใหม่ในด้านของ
วิทยาศาสตร์เอง ที่ส่งผลสะท้อนมาช่วยในการพิจารณาเรื่องนี้บ้างก็ได้

สนทนาธรรม: ชีวิต จริยธรรม กับการวิจัยทางการแพทย์

ผู้ร่วมสนทนา:

๑. นายแพทย์สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์
เลขาธิการมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ
๒. ศาสตราจารย์ แพทย์หญิง สุมาลี นิมนานิตย์
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน
คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล
๓. นายแพทย์ปรีดา มาลาสิทธิ์
รองคณบดีฝ่ายวิจัย คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล
มหาวิทยาลัยมหิดล
๔. นายแพทย์สมเกียรติ วสุวัฏกุล
คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล
๕. คุณแก้ว วิฑูรย์เอียร
มูลนิธิหมอชาวบ้าน
๖. นายแพทย์ประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์
ผู้จัดการโครงการชีวจริยธรรมกับการวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่
มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ
๗. คุณสมหญิง สายธนู
มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ
๘. คุณธิดาพร เจียรสมบูรณ์
มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ
๙. คุณสุทธิกานต์ ชุณหะสุทธิวัฒน์
มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ